

§ 1 Naturvårdslagen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 22 med anledning av motioner rörande naturvårdslagen (1964:822).

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:301 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet d delvis) hemställt att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla att regeringen innevarande år framlade förslag om att återställa den före den 1 januari 1971 gällande rätten att disponera fastighetsanvändning genom att i naturvårdslagen återinföra de bestämmelser om rätt till fastighetsanvändning och ersättning m. m. som gällde i naturvårdslagen före 1971 samt upphäva de år 1971 och 1972 nyinförda bestämmelserna i dessa hänseenden samt

1975:1761 av herr Hellström m. fl. (s), vari hemställt att riksdagen som sin mening uttalade att behandlingen av sådan grustäktsansökan som var indelad i etapper, i och med beslut av länsstyrelse om tillstånd för täkt för ett visst antal år, dvs. en etapp, skulle betraktas som avslutad och att ansökan om täkt inom senare etapp måste ske med ny ansökan och sålunda ej kunde utgöra grund för ersättningsanspråk.

Utskottet hemställde

1. beträffande återinförande av äldre regler i naturvårdslagen (1964:822) att riksdagen skulle avslå motionen 1975:301, yrkandet d i motsvarande del.

2. beträffande övergångsvis ersättningsrätt vid vägrat tillstånd till täktverksamhet, m. m., att riksdagen med anledning av motionen 1975:1761 skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1973:311) om ändring i naturvårdslagen (1964:822), innebärande ett förtydligande av den åsyftade övergångsbestämmelsen.

Reservation hade avgivits beträffande återinförande av äldre regler i naturvårdslagen m. m. av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med bifall till motionen 1975:301, yrkandet d i motsvarande del, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anført,

b. avslå motionen 1975:1761

– vid bifall till reservationen hade utskottets hemställan under 2 förfallit.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande övergångsvis ersättningsrätt vid vägrat tillstånd till täktverksamhet, m. m. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! När glesbebyggelserätten avskaffades innebar detta bl. a. att man inte längre kunde utnyttja marken så flexibelt som tidigare. Utbudet av tomter för fritidsbebyggelse har minskat samtidigt som efterfrågan är stor. Även den fysiska riksplaneringens indelning av marken för olika ändamål har börjat få samma otillfredsställande effekt genom att de kommunala programmen inom denna riksplanering bara godkänner fritidsbebyggelse på viss mark inom vissa delar av kommunen. I och för sig kan detta accepteras, men en komplettering bör ske, tycker vi, med fritidshus i spridd bebyggelse. Den koncentrerade fritidsbebyggelsen i tätbebyggda kompakta fritidsbyar är inte vad folk önskar sig. Vi moderater är övertygade om att de flesta efterfrågar den spridda bebyggelsen i nära kontakt med naturen. Den bebyggelseprincipen kan också bättre förenas med de krav vi ställer på morgondagens miljö- och naturvård.

Jag skall emellertid inte utveckla moderata samlingspartiets syn på markpolitiken vidare. Den blir alltmera känd, och även om vi här i riksdagen får ringa stöd från de övriga partierna upplever vi att allt fler människor utanför detta hus delar vår uppfattning. Senast i lördags fick jag vid ett skärgårdsting på Möja i Stockholms skärgård med 200–300 deltagare uttryck för missnöje med den marksocialistiska utvecklingen under de senaste åren. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationen vid civilutskottets betänkande nr 22.

F. ö. vill jag bara säga att vi moderater med det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet har velat markera huvudprincipen om markägarens självklara rätt till ersättning vid förlorad rätt till täktverksamhet.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottet har haft att behandla två motioner som berör naturvårdslagen, en motion från moderata samlingspartiet och en från några socialdemokratiska ledamöter.

Herr Wennerfors tar nu upp den spridda bebyggelsen och glesbebyggelserätten. Jag skall inte diskutera det här. Jag hade trott att herr Wennerfors och jag skulle få tillfälle till det senare i vår när vi behandlar den delen av den moderata motionen. Vad vi i dag har att diskutera är de ändringar i naturvårdslagen som gör att en ägare inte har rätt till ersättning vid vägrat tillstånd till grustäkt. Den rätten upphävdes från den 1 juli 1973, men gamla ersättningsbestämmelser gäller när ansökan om detta har inkommit till länsstyrelsen före utgången av oktober 1972.

Det är den delen av den moderata motionen som det här utskotts-betänkandet tar upp, och det är där moderaterna nu vill återgå till de äldre reglerna. Utskottet har inte kunnat ansluta sig till de tankegångarna. Det visade sig tidigare att det var omöjligt att anslå så mycket pengar

att det skulle räcka till att skydda de här värdefulla åsarna och därmed även naturvårdsintressena.

Jag skall villigt erkänna att det kan finnas orättvisor i ett system som ger några som får täkttillstånd möjligheter till stora förtjänster på sitt grus, medan andra som blir förvägrade tillstånd därmed inte heller får några inkomster från sina grusåsar. Jag kan kanske påminna om att när vi diskuterade det här år 1972 hade vi från vårt parti andra idéer om hur man skulle kunna komma till rätta med problemet. Vårt resonemang byggde på en fördelningsprincip, som gick ut på att de som fick ta ut grus på något sätt också skulle dela med sig till dem som blev förvägrade, utan att man därvid blandade in några statliga pengar. Men det förslaget vann ju inte riksdagens gehör.

Nu har i utskottet alla partier utom moderata samlingspartiet inte funnit anledning att återgå till gamla regler. F. ö. kan jag säga att det är helt främmande för oss. Vi avstyrkte alltså den motionen.

I motionen 1761 påtalas att övergångsbestämmelserna är oklara nu, men utskottet har efter remissbehandling enats om en liten ändring i lagtexten, och vi hoppas att den ändringen skall leda till att man inte kan göra olika tolkningar i länsstyrelserna. Jag vill påpeka att det i sak inte är någon ändring av det tidigare riksdagsbeslutet. Det blir bara litet klarare.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 246
Nej - 43
Avstår - 1

*Meddelande om
arbetsplena
fredagen den 23
maj och lördagen
den 31 maj*

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

§ 2 Meddelande om arbetsplena fredagen den 23 maj och lördagen den 31 maj

Herr TALMANNEN: Nu tillgängliga uppgifter om bordläggning av ärenden i kammaren ger vid handen att det torde bli nödvändigt att dels fortsätta sammanträdet fredagen den 23 maj till omkring kl. 17.30 och dels – såsom tidigare meddelats – ta lördagen den 31 maj i anspråk för riksdagsarbete.

§ 3 Verksamheten vid LKAB och NJA

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 18 med anledning av motioner rörande LKAB och NJA.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:179 av herr Lövenborg (vpk) och fru Marklund (vpk), vari hemställdes att riksdagen uttalade sig för

1. en dämpning av råvaruexporten från malmfältsgruvorna,
2. att regeringen borde ge LKAB direktiv att verka för ökad förädling och industrialisering i Kiruna och Gällivare kommuner,
3. att regeringen borde anmoda LKAB att skyndsamt utarbeta en plan för breddad gruvbrytning i Norrbotten genom exploatering av nya redan kända malmfyndigheter,

1975:620 av herr Haglund m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen begärde att utredningen tog initiativ syftande till att få till stånd en vetenskaplig studie av utvecklingsproblematiken kring Stålverk 80 i Luleå,

1975:909 av herr Häll m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde initiativ syftande till en utredning om förutsättningarna för sammanläggning av NJA och LKAB:s gruvförvaltning i MalMBERGET,

1975:1619 av herr Gustafsson i Byske m. fl. (c) samt

1975:1650 av herr Lövenborg (vpk) och fru Marklund (vpk), vari hemställdes att riksdagen skulle uttala sig för en plan i syfte att åstadkomma största möjliga industrispridning i anslutning till utbyggnaden av NJA och hos regeringen anhålla att en sådan plan snarast utarbetades jämte förslag om anvisande av anslag i erforderlig storlek.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av motionen 1975:909 hos regeringen begärde att förutsättningarna för sammanläggning av LKAB och NJA utreddes,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:179 punkterna 1 och 3

om begränsning av råvaruexporten från malmfälten m. m.,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1619 om industriprojekt i Skellefteåregionen i anslutning till Stålverk 80,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1650 och motionen 1975:179 punkten 2 om industrispridning i anslutning till utbyggnaden av NJA,

5. att riksdagen med anledning av motionen 1975:620 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om forskning rörande utvecklingsproblematiken kring Stålverk 80.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande utredning om sammanläggning av LKAB och NJA av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Sjönell (c) och Hovhammar (m), fru Hambræus (c) samt herr Wirtén (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1975:909 angående utredning om sammanläggning av NJA och LKAB:s gruvförvaltning i MalMBERGET,

2. beträffande begränsning av råvaruexporten från malmfälten av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:179 punkterna 1 och 3 skulle

a) som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anfört om begränsning av råvaruexporten från malmfälten,

b) hos regeringen begära att en plan för breddad gruvbrytning i Norrbotten skyndsamt utarbetades,

3. beträffande industrispridning i anslutning till utbyggnaden av NJA av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1650 och med anledning av motionen 1975:179 punkten 2 hos regeringen begärde att en plan för industrispridning i anslutning till utbyggnaden av NJA utarbetades.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande industriprojekt i Skellefteåregionen i anslutning till Stålverk 80 av herr Gustafsson i Byske (c).

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Det förevarande betänkandet har som grund ett antal motioner, som samtliga på ett eller annat sätt berör de statliga företagen LKAB och NJA. I en motion av herr Häll har yrkats att frågan om sammanläggning av LKAB:s gruvförvaltning i MalMBERGET och NJA skall utredas. Utskottets socialdemokrater och vpk:s representant har utökat kravet om utredning till att gälla hela LKAB och NJA.

Vi som står bakom reservationen 1 har uttryckt och understrukt vikten

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

av att alla möjligheter till ett närmare samråd och samarbete mellan de båda företagen tas till vara. Däremot har vi inte ansett det vare sig nödvändigt eller lämpligt att riksdagen gör en formell beställning till regeringen. De båda företagen tillhör Statsföretagsgruppen, och vi har utgått ifrån att Statsföretag vidtar de organisatoriska åtgärder som är påkallade för att stärka företagsgruppens ställning. Någon propå i den riktning som majoriteten nu anvisar har mig veterligen inte gjorts från någon av de båda företagsledningarna. Vi anser också att de instruktioner som statsmakterna givit Statsföretag rymmer alla möjligheter till initiativ, vilka när som helst kan underställas ägaren-staten. Det är här, som jag ser det, en fråga om förtroende från ägarens sida gentemot en av ägaren utsedd koncernledning. Vi reserverar oss för att uttrycka det förtroendet.

I en annan motion som jag själv avlämnat har jag pekat på Skellefte-regionens problem och vikten av att uppbyggandet av Stålverk 80 och ett eventuellt tillkommande valsverk får en positiv påverkan även på den norra delen av Västerbottens län. Utskottet har inte formellt yrkat bifall till motionen. Utskottet skriver dock: "Utskottet vill emellertid – liksom vid behandlingen av motionsyrkanden förra året om statliga insatser i Norrbottens län – understryka betydelsen av insatser från de statliga företagens sida för att konsolidera och bygga ut näringslivet i övre Norrland." Jag tolkar detta uttalande positivt och har därför i denna del endast avgivit ett särskilt yttrande.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen I och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! När det gäller utskottsmajoritetens förslag att utreda en sammanslagning av LKAB och NJA kan svaret bli, som industriministern själv sade i propositionen om Stålverk 80: "En från koncernsynpunkt lämplig lösning av NJA:s framtida malmförsörjning kommer att utarbetas inom Statsföretagsgruppen."

Detta överensstämmer, som utskottet också framhåller, med Statsföretags uppgifter, till vilka bl. a. hör att främja en sådan samverkan mellan de i koncernen ingående företagen som kan höja gruppens effektivitet.

För reservanterna är det alldeles självklart att Statsföretag AB skall ha uppgiften att samordna och genom samråd och samarbete mellan olika företagstyper inom Statsföretagsgruppen försöka få fram de bästa lösningarna. Och det är precis vad man säger i reservationen. Reservanterna utgår ifrån att Statsföretag vidtar de organisatoriska åtgärder som är påkallade för att stärka företagsgruppens ställning.

Jag har därför svårt att förstå skälet till att riksdagen skall komma med en beställning till regeringen om en utredning om samgående mellan NJA och LKAB.

Den 21 oktober 1974 skrev statsrådet Johansson till Statsföretags ledning. Brevet finns redovisat på s. 4 och 5 i utskottsbetänkandet. Av det framgår klart, att Statsföretag redan har uppgiften att överväga even-

tuella organisatoriska förändringar.

I brevet säger industriministern, att en sektorsorganisation i vissa fall kan vara lämplig för den heterogent sammansatta Statsföretagsgruppen. Det sägs också i brevet, att samordningsfördelarna mellan olika företag med gemensamma kriterier kan bättre tillvaratas i det löpande, operativa arbetet. Och i slutklämmen på brevet, som alltså är en formell hemställan, säger statsrådet: "Jag vill därför till Statsföretags styrelse framföra förslaget om en utredning om Statsföretags framtida verksamhet och organisation."

Herr talman! Jag förutsätter att ägaren till aktierna i Statsföretag AB – industridepartementet har ju hela portföljen – borde få gehör för det här utredningskravet. Det är ju industridepartementet som tillsätter styrelsen i Statsföretag. Jag utgår från att de styrelseledamöter som departementet tillsätter eller föreslår är kunniga och omdömesgilla personer. När nu styrelsen från industriministern får förslag om en utredning om Statsföretags framtida verksamhet och organisation får man väl anta att, om styrelsen nu anser förslaget vara förnuftigt, förslaget också blir genomfört.

När utskottsmajoriteten säger att det i vad gäller de stilliga företagen, framför allt LKAB och NJA, inte föreligger någon samlad plan för resursutnyttjande där även frågor om prissättning och fraktkostnader tas in – det är någonting utöver vad som har anförts i den motion som ligger till grund för utskottsbetänkandet – tycker man att det är något av att slå in öppna dörrar. Det är ju allmänt omvittnat här i kammaren – inte minst från socialdemokratiskt håll – att Statsföretag har en skicklig ledning. Därför är det svårförståeligt att man inte i det här avseendet har förtroende för den styrelse som regeringen tillsätter. Jag tycker att det finns alla skäl till att låta förtroendet finnas kvar och låta Statsföretag göra den här bedömningen. Riksdagen behöver inte komma med en beställning. Så till den milda grad behöver man väl inte misstro företagsledningens kompetens inom Statsföretag.

Det är två synpunkter som jag tycker skall vara med i det här sammanhanget:

1. Om det skall bli en sammanslagning av LKAB och NJA skall den ske därför att man därigenom uppnår företagsekonomiska vinster, t. ex. genom förenklad administration, eller samordningsvinster av annat slag. Om några sådana vinster kan uppstå kan endast Statsföretag bedöma. Därför måste initiativet ligga hos företaget.

2. Från en del håll har uttalats – kanske oberättigade – farhågor för att intresset för en sammanslagning av LKAB och NJA är betingat av att man därigenom skulle få möjlighet att "frisera" resultatet för den nuvarande NJA-delen. Ett dåligt resultat för stålverksdelen skulle döljas av ett gott resultat för gruvdelen. Det måste då sägas klart ifrån, att om LKAB och NJA slås samman är det ett oeftergivligt krav från riksdagens sida att redovisningen för de olika delarna av verksamheten görs på ett sådant sätt, att riksdagen verkligen får en korrekt bild av det

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

ekonomiska resultatet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 1.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 18 berörs en rad frågor av stor betydelse för Norrbotten. Frågeställningarna i betänkandet och i de motioner som behandlas är knutna till en av vårt lands viktigaste råvarutillgångar, nämligen järnmalmen.

I motion nr 179, liksom också i motionen 909, uttrycks den oro som många norrbottningar känner när det gäller omfattningen av malmbrytningen i Kiruna och Malmberget.

Skog växer igen, men det gör aldrig malm, framhöll en av förkämparna för ökad inhemsk malmförädling, disponent Wilhelm Haglund, f. d. verkställande direktör vid Sandvikens järnverk, i en intervju i samband med debatten om Stålverk 80.

Det är ju en sanning som aldrig kan bestridas. Vi rasar ofta mot den hänsynslösa utplundringen av vårt lands skogstillgångar, och vi gör det med all rätt. Men när det gäller skogen är det trots allt möjligt att reparera de skador som dagens hänsynslösa profithunger har åstadkommit. Det tar generationer, och efterkommande kommer att utslunga förbannelser över dem som hårt och hänsynslöst drev den formen av råvaruutplundring. Man kan i alla fall få skog att växa igen, men när det gäller malmen finns inte den möjligheten. Och när jag säger det är det verkligen inget försvar för skogsskövlingen.

Det råder oro i malmfälten. Man är klar över att med nuvarande takt i malmbrytningen töms järnmalmsgruvorna i Norrbotten inom relativt kort tidrymd. Jag tycker nog att utskottet halkar över den frågan litet väl lättvindigt när man säger:

”Frågan om den framtida tillgången på järnmalm är otvivelaktigt mycket viktig. Den behandlas av mineralpolitiska utredningen — — —, som bl. a. skall utarbeta långsiktiga prognoser över Sveriges försörjning med mineraliska råvaror. Utredningsarbetet bör kunna ge underlag för en välgrundad planering av hur malmtillgångarna i Norrbotten skall utnyttjas. Utskottet anser sig kunna förutsätta att frågan om en lämplig avvägning — från såväl samhällets som företagets synpunkt — mellan produktion för export och för vidare bearbetning inom landet beaktas av ledningen för LKAB och Statsföretag. Något särskilt uttalande från riksdagens sida i dessa frågor finner utskottet inte påkallat.”

Hiär nämns alltså den mineralpolitiska utredningen. Men såvitt jag har blivit undererrättad från ledamöter i denna utredning sysslar man inte med en så väsentlig fråga som hur länge malmen skall räcka i de gruvor som nu är föremål för exploatering. Detta är egentligen en mycket allvarlig fråga. Den kan man inte släppa ifrån sig så lättvindigt som utskottet anser att man kan göra när utskottet bara säger att man förutsätter att ”frågan om en lämplig avvägning — från såväl samhällets som företagets synpunkt — mellan produktion för export och för vidare bearbetning inom

landet beaktas av ledningen för LKAB och Statsföretag". Det är verkligen att ge LKAB fria händer, och det kan inte vara det riktiga. Frågan om hushållningen med en så viktig tillgång som järnmalm är av den arten att regeringen och riksdagen bör ha en mening – alltså inte bara en formell mening utan en styrande mening.

Vad som redan nu står klart är att med nuvarande brytningstakt i våra nuvarande gruvor kommer malmen att ta slut inom en icke alltför avlägsen framtid.

Det går självfallet att diskutera när detta kommer att inträffa, under vilket decennium som gruvorna är utplundrade. Men det är inte det väsentliga. Det väsentliga är att malmen kommer att ta slut inom överskådlig tid. Det har sagts från experthåll att det kan handla om 50 år för Kiruna, 35 år för Svappavaara och ungefär lika lång tid för Malmberget.

Vi anser att detta är ett skrämmande kort perspektiv för gruvorna och därmed också för de samhällen som bärs upp av gruvdriften. Utskottet tror att LKAB skall ha tillräckligt omdöme för att bemästra sin ambition att genom hög exportnivå för stunden tjäna så mycket pengar som möjligt. Det tror däremot inte jag. LKAB har mycket avancerade planer på en närmast språngartad utveckling av brytningstakten, och det kan inte vara obekant. Nu bryter man ca 30 miljoner ton malm per år i LKAB:s Norrbottensgruvor. Men målsättningen är att inom de närmaste åren komma upp till 40 miljoner ton malm. Enligt de planerna skall man enbart från Kirunagruvan ta upp lika mycket som man i dag tar från samtliga LKAB-gruvor. Nog måste väl detta karakteriseras som ett oroande perspektiv, om man ser längre än näsan räcker.

Vi har i vår motion citerat ett uttalande från Malmbergets FCO, och jag vill gärna läsa in det i kammarens protokoll därför att det är en god illustration till den oro som befolkningen i området känner inför det svällande brytningsprogrammet och den totala frånvaron av planer för industriell utveckling i samma område. Detta uttalande från FCO lyder så här:

"Gällivare och Malmbergets samhällen står och faller med LKAB:s malmhantering. Detta är tyvärr en sanning i dag och kommer att vara det under avsevärd tid framåt – ända till dess att annan industri har etablerats och kan överta ansvaret för sysselsättningen.

Ytterligare en bitter sanning är att malmen en dag kommer att ta slut. När den dagen infaller är ännu för tidigt att ta ställning till. Men klart är att denna gruvans 'domedag' kan påverkas genom ökade eller minskade uttag av malm. De senaste åren har kännetecknats av en ständigt ökad brytningsvolym och i dagarna har företaget lämnat uppgifter om att ytterligare utökning av råmalmsuttag i Malmbergsgruvan kommer att ske.

En utbyggnad av utlastningskapaciteten i Narvik vittnar om LKAB:s ambitioner att totalt öka exporten, främst av råmalm. Allt detta oroar i hög grad gruvarbetarna och invånarna i de båda samhällena.

Ökad brytning betyder även en snabbare avsänkning av gruvan, högre

brytningskostnader och därmed sämre konkurrensläge, försämring av arbetsmiljön, kontinuerlig skiftgång och därmed svårigheter att anpassa familjens gemensamma fritidsintressen. Ett alternativ till den ökade råmalmsexporten bör vara en ökad förädling till järn och stål än vad som är fallet nu. LKAB bör ha ansvaret för att sådan utbyggnad sker inom järn- och stålhanteringen.”

Så uppfattar man alltså situationen. Så stor är oron inför framtiden. Man är klar över att gruvans domedag påverkas av brytningstakten, och man har uppfattat att den blir allt febrilare för varje år som går. Man är också klar över att det man kallar gruvans domedag också är gruv-samhälle- nas domedag.

Vi har kallat den nuvarande LKAB-politiken för rovbrytning, och det finns ingen anledning att be om ursäkt för detta uttryck. För stunden kan man självfallet kamma hem storkovan på att plundra gruvorna, på att sälja malmen i oförädlad skick. Men på längre sikt är det oförnuftigt.

Enligt NJA:s bokslut för 1972 hade företaget av den miljon ton malm som man köpt av LKAB förädlad varor för 655 milj. kr. Enligt LKAB:s bokslut för samma år hade de 25 miljoner ton malm som man sålt oförädlade gett mindre än 1 300 milj. kr. Slutsatsen av den matematiken blir alltså att 2 ton förädlad malm ger lika mycket i vinst som 25 miljoner ton oförädlad malm.

Den nuvarande politiken när det gäller gruvbrytningen och förädlingen är alltså inte bara ekonomiskt oförnuftig. Den är också framtidsfientlig.

I och med tillkomsten av Stålverk 80 kommer självfallet en större del av Norrbottensmalmen att förädlas på hemmaplan. Men om man samtidigt planerar att öka exporten förändras ju inte proportionen i avgörande grad. Även efter uppbyggandet av Stålverk 80 kommer huvuddelen av malmen att exporteras. Det betyder fortsatt hög takt i malmbrytningen och därmed också ett fortsatt konstant katastrofhot mot malmfältskommunerna. Detta hot kan bara avvärjas genom förändring av LKAB:s politik, och vi säger i vår motion att då måste tre saker skjutas i förgrunden:

”1. Råvaruexporten bör minskas till rimligare proportioner, inte minst med hänsyn till gruvornas livslängd och vårt lands framtida behov. Hela Norrbotten, inte bara Kiruna, Malmberget och Svappavaara, är beroende av en förnuftig exploatering av dessa tillgångar. Rovdrift av malmen innebär ett uppenbart katastrofhot såväl mot hela länet som mot gruv-samhällena. LKAB:s exportpolitik bör därför revideras.

2. LKAB bör verka för långtgående förädling av malmen i stället för att satsa på oupphörligt ökad brytning. Det kan ske genom upprättandet av ett andra statligt järnförädlingsverk förlagt till malmfälten, men också genom upprättandet av annan typ av industri. Det skapar större trygghet för människorna i malmfälten, det innebär bättre hushållning med råvaran och det är nationalekonomiskt förnuftigt.

3. Återhållsamhet med malmutvinningen i redan etablerade gruvor innebär att nya fyndigheter måste exploateras. Gruvbrytningen i Norrbotten bör breddas, och det finns också förutsättningar härför. LKAB

bör därför gå in för ett långsiktigt program, innebärande intensifierad malmletning och prospektering och ett snabbt öppnande av redan kända malmförekomster. Dit hör främst Kaunisvaara och Mertainen." Dessa båda orter har ju nämnts många gånger i den här kammaren.

En rad skäl talar alltså för att LKAB radikalt bör lägga om sin politik. Det statliga gruvbolaget får inte låsas fast vid gigantiska exportplaner utan bör ges sådana direktiv att malmen bryts i någorlunda normal takt och också med tanke på gruvsamhällenas och gruvornas framtid.

I näringsutskottets betänkande behandlas också motionen 909 med Karl-Erik Häll som första namn. Karl-Erik Häll och hans medmotionärer ger uttryck för samma oro och menar precis som vi att takten i gruvbrytningen måste minskas och annan sysselsättning skapas.

Motionärerna glider i sammanhanget också in på en annan angelägen fråga, nämligen frågan om samordningen mellan LKAB och NJA. Kravet på en bättre samordning mellan de statliga företagen är inte alldeles nytt och originellt, som några tidningar tydligen har fått för sig. Det har framförts från kommunistiskt håll vid upprepade tillfällen, senast i samband med fjolårets beslut om uppförande av Stålverk 80. I motionen 1130 av fru Marklund och mig ställdes då förslag om att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om initiativ till samplanering och resursanvändning mellan de tunga statsföretagen. Den gången nöjde sig utskottet med att säga att utskottet tror liksom motionärerna att ett utbyggt regionalt samarbete inom den statliga företagssektorn skulle kunna visa sig värdefullt men finner inte skäl att föreslå att riksdagen skall utfärda några särskilda anvisningar därvidlag. I år vill utskottet ta ett steg på vägen och hemställer att riksdagen hos regeringen skall utreda förutsättningarna för en sammanläggning av LKAB och NJA.

Mot bakgrund av våra tidigare motionsinitiativ är det självklart att vi ställer oss bakom denna tanke. Den är förnuftig, och det finns stora samhällsekonomiska vinster att hämta genom en bättre samordning. Herrar Gustafsson i Byske och Andersson i Örebro tror att den samordningen kommer till stånd genom initiativ inom LKAB och Statsföretag AB. Jag är inte lika övertygad om det. Genom LKAB och NJA är staten en stor intressent både när det gäller malmbrytningen och stålförädlingen. Det bör då ses som en logisk tanke att man också vidtar åtgärder för en organisatorisk förening. Jag är glad att utskottet nu har vidgat kravet utöver det som ställs i motionen av herr Häll om sammanläggning av enbart NJA och LKAB:s malmförvaltning till att omfatta frågan om sammanläggning av hela LKAB med NJA. Jag tror att en fusion av statsföretagen kan lösa åtskilliga av de problem mån brottas med. När utskottet i fjol behandlade vår motion om samordning mellan statsföretagen framhölls att ett nära samarbete torde förekomma mellan vissa av de statliga företagen.

Alla som har följt med dessa frågor vet emellertid att det har brustit i detta samarbete – ja, att de statliga företagen har ägnat sig åt att motarbeta varandra i stället för att samarbeta. SJ har skott sig på NJA:s

beroende av LKAB-malmen – egentligen borde också malmbanan komma med i den här samordningsutredningen – och vi har på senare tid kunnat bevittna hur toppmän inom LKAB har ägnat sig åt att utveckla något slags motståndsrörelse mot utbyggnaden av NJA.

Så visst finns det ett behov av samordning, och den kan bäst ske genom att man lägger det hela under en hatt. En förnuftig samordning skulle innebära att man kan skapa ett av världens resursrikaste gruv- och malmförädlingskombinat och dessutom underlätta vad vi anser vara mycket väsentligt, nämligen att malmexporten blir det underordnade och malmförädlingen det väsentliga. Då kan man också hushålla bättre med en naturtillgång som aldrig växer till igen och skingra oron för framtiden i de nuvarande stora gruvsamhällena.

Vi tar i motionen 1650 också upp frågan om industrispridningen i anslutning till den stora satsningen på NJA i Luleå. Självklart kan inte legotillverkning från NJA lösa alla problem. Helt nya industrier måste också skapas. Men det är angeläget att miljardsatsningen i Luleå läggs upp så att länet i dess helhet kan dra största möjliga nytta av den. I annat fall kan suget till Luleå få ödesdigra konsekvenser för övriga länsdelar.

Vi är positiva till en utbyggnad av NJA, men den utbyggnad som nu sker där måste läggas upp så att helheten gagnas. Vi har många gånger vänt oss mot den väldiga befolkningsomflyttningen i riksmåttstock, och vi vänder oss lika bestämt mot en långtgående koncentrationspolitik inom Norrbottens län. Det är därför som industrispridningen från NJA måste utvecklas i långt större omfattning än vad som hittills har skett.

Vi har nämligen bygger i Norrbotten som håller på att dö, trots det som nu händer. Dit hör Tornedalen, Jokkmokks, Arvidsjaurs och Arjeplogs kommuner. Man måste snabbt få till stånd rejäla sysselsättningsinsatser i nordöstra Norrbotten. Det behövs en sysselsättningsplan som omfattar hela länet, och det är självklart att industriell spridning utgående från NJA kan spela en positiv roll i sammanhanget.

NJA:s disponent har i någon tidningsintervju talat om en tiomilagräns som en möjlig omkrets för legotillverkning. Det kan ifrågasättas om den bedömningen är riktig – framför allt kan den inte vara riktig om man lägger samhällsekonomiska aspekter på frågorna. Men det är naturligtvis inte hans uppgift. Han är företagsman och ser strängt ekonomiskt på sitt företag.

Men vår uppgift måste vara att beakta frågorna ur ett vidare perspektiv, att verkligen sätta in statsföretagen och deras möjligheter i en samhälls-ekonomisk kalkyl.

Såvitt jag förstår så finns det ingen ovilja från NJA:s sida att utlokalisera viss tillverkning från Luleå, men NJA skall självfallet inte ensamt svara för de kostnader som kan vara förenade därmed.

Det är därför vi i en av våra motioner föreslår att riksdagen nu beställer en plan med syfte att ge satsningen på NJA största möjliga helhetseffekt och även garanterar att erforderliga resurser för dess genomförande ställs

till förfogande.

Utskottet säger sig i betänkandet förstå de stora problem som övriga länsdelar brottas med trots den stora satsningen på NJA. Men utskottet nöjer sig med att peka på att det finns en arbetsgrupp som arbetar med Tornedalen och säga att man tror på förbättrade möjligheter att sprida framtida lokaliseringsobjekt till länets inland.

Men att tro är att icke veta. Jag hade förväntat mig ett mer distinkt ställningstagande från utskottets sida. Det gäller att styra utvecklingen, och det handlar om behovet av mycket snabba åtgärder. Dröjer man längre minskar behovet av ny sysselsättning, helt enkelt därför att inlandskommunernas folk redan har försvunnit därifrån. Men den lösningen vill vi inte ha.

Jag vill slutligen ägna någon minut åt den problematik som tas upp av herr Haglund m. fl. i motion 620. Den gäller också mycket angelägna frågor, som vi redan aktualiserat här i riksdagen.

Expansionen i Luleå är långt ifrån problemfri. Det får inte skapas ett nytt Ruhrområde i detta ords sämsta bemärkelse, dvs. med väldiga miljöproblem, dåligt fungerande kollektivtrafik, dåligt planerad bostadsmiljö osv. Vi har tidigare framfört synpunkten att samhället här har en given chans att verkligen visa att industriell utbyggnad och god samhällsplanering skulle kunna gå hand i hand. Det finns många exempel på motsatsen, bl. a. Luleå i tidigare skeden.

Den forskning som herr Haglund vill ha till stånd anser utskottet enhälligt vara en viktig del i förberedelsearbetet. Men jag vill ändå innan jag slutar påpeka, att om den forskningen inte bara skall bli något för arkiven, måste Luleå kommun också ges tillräckliga resurser för att kunna åstadkomma en så god och vettig samhällsplanering som möjligt är. Ännu vet ingen var pengarna till detta ändamål skall tas. Löser man inte de problemen kommer hur goda ambitioner som helst att kvävas i sin linda, och det får helt enkelt inte ske.

Jag vill sluta med att notera att vi är överens om det mesta i näringsutskottets betänkande nr 18. Dit hör bl. a. förslaget att utreda frågan om en samordning mellan LKAB och NJA. I några frågor vill vi gå längre. Det gäller bl. a. frågan om en begränsning av brytningen i nuvarande gruvor och det angelägna i att man öppnar nya. Vi anser också att riksdagen redan nu skall beställa en plan för utvecklandet av industrispridning från NJA och garantera medel för förverkligandet.

Med den sammanfattningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 vid näringsutskottets betänkande nr 18.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! De fem motioner som vi här behandlar upptar alla sådana problem som har att göra med näringslivet i Norrbottens län, som är baserat på järnet, antingen i form av malm eller i förädlad skick.

Två av motionerna tar upp frågan, i vilken takt man bör bryta ut malmtillgångarna i Norrbotten, och olika förslag framförs i det samman-

hanget. Jag skall återkomma till den frågan litet längre fram men vill först säga att ett områdes planering för sin sysselsättning, baserad på råvarorna som finns inom området, självfallet måste vara långsiktigt. Något annat system, där man fortast möjligt skulle göra av med malmen bara för att bli kvitt den, är helt enkelt ett kolonialt system.

Herr Häll har i sin motion, som ytterst bottnar i omtanken om att man framför allt inte skall bryta ut gruvan i MalMBERGET alltför fort, kommit fram till att det väsentliga där skulle vara att lägga ihop MALMBERGSGRUVAN med NJA och på det sättet skapa en ny enhet. Vi har i näringsutskottet behandlat detta förslag och funnit att det i en sådan sammanläggning naturligtvis måste vara mycket som är viktigt och vettigt. Det kan nämligen inte vara på det sättet att vad som är högsta visdom inom privata industrier – alltså samordning och samverkan mellan olika delar i företaget – plötsligt blir lögn när det gäller statliga företag. Vi kan se på Gränges: det skulle aldrig falla Gränges in att t. ex. klyva upp gruvorna till ett företag, järnvägen till ett annat och stålverket till ett tredje, utan alltsammans är helt riktigt ett enda företag.

Vi föreställer oss att detta system bör vara lika vettigt när det gäller statliga företag. Och eftersom utskottets majoritet har kommit till den slutsatsen, begär vi hos regeringen att förutsättningarna för en sammanläggning av LKAB och NJA skall utredas. Herr Häll har bett om att en bit av LKAB skulle läggas ihop med NJA, men utskottet har inte funnit detta rimligt. Utredningen får väl omfatta vad man än vill, och alltså även det förslaget, men vi har talat om en samordning mellan bägge de här företagen.

Sedan har det blivit en liten lustig debatt omkring detta. Jag har sett i tidningarna att LKAB har gått ut och sagt någonting om att förslaget skulle innebära att LKAB skulle få lägre vinster och att det skulle betyda sämre skatteunderlag för gruvkommunerna. Herr Andersson i Örebro anförde också att det på visst håll sägs att det gäller att frisera resultaten för NJA. Jag tycker inte att detta misstänkliggörande passar in här; det har aldrig varit vår tanke att göra en sammanläggning för att åstadkomma en försämring för någon, utan vi föreställer oss att det hela blir en stor förbättring i stället. Det är ju det som det är fråga om!

Jag tycker inte heller att man skall ge sig in på vad som sägs om att det för NJA gäller att få billigare malm. Ingenting av detta har diskuterats och ingenting av detta sägs här, utan man vill bara ha en utredning om förutsättningarna för en bättre samordning mellan de båda företagen – en samordning som naturligtvis är reell och riktig även i ett statligt företag.

Om riksdagen nu antar det här förslaget, skulle det innebära ett mistroendevotum mot Statsföretags ledning, sägs det vidare. Jag har svårt att förstå det. Detta är ingen ny tanke, utan precis som herr Lövenborg säger rör den frågor som man i Norrbotten har sysslat med i fackföreningar, politiska föreningar osv. i årtionden. Man kräver en bättre effektivitet. Är det då så förmädat av oss i riksdagen att säga till regeringen:

Ta och titta på det där! Vi kan inte gå till Statsföretag och be om en sådan utredning – det har vi inte konstitutionell rätt till – utan vi har bara att vända oss till regeringen, och därför gör vi det.

Jag tycker inte man skall fatta detta som ett misstroende-votum mot Statsföretags ledning. De partier som här varmt talar för att man inte bör misstro Statsföretags ledning är minsann ibland beredda att gå in och ge detaljanvisningar om hur ett visst statligt företag skall skötas. Här handlar det inte om något sådant. Detta är en mycket stor fråga, och då måste aktieägaren – riksdag och regering – kunna få säga sin mening. Det är möjligt att Statsföretag har många ting att syssla med, och att de har tillkommit betyder naturligtvis en förbättring, men vi tycker att man bör syssla med det här just nu. Jag kan visserligen inte föreställa mig att regeringen ger uppdraget till något annat företag än LKAB, men vi behöver skjuta på. Vi misstror inte Statsföretags ledning, och framför allt misstror vi den inte mer än vad statsrådet gör, som aldrig ansett att man skall arbeta i division. Jag vill gärna poängtera att vi inte är ute för att tala om att Statsföretag sköts dåligt – det är som sagt inte alls det frågan gäller – utan vi uttalar bara en mening beträffande behovet av en samordning.

Sedan kommer jag till detta med malmtillgångarna. Man säger att malmen bryts för snabbt. Nu är det ju en öppen fråga hur mycket malmtillgångar det finns. När jag var barn läste jag i den geografibok som användes på den tiden att med den brytningstakt som då hölls i Kiruna – det var bara någon enda procent av vad som nu bryts – skulle malmen räcka i 100 år. I dag säger geologerna att det är ointressant att diskutera hur länge den räcker utan frågan är hur länge människorna använder järn. Därför tror jag inte att man alltför mycket skall måla hin på väggen här. Det finns anledning att hysa betänkligheter, herr Lövenborg, det skall jag gärna erkänna – inte totalt beträffande LKAB, det gäller inte Kiruna men det gäller Svappavaara. Det är möjligt att malmen där kommer att ta slut tidigare än man har tänkt sig. Malmberget kanske inte ligger riktigt i farozonen ännu. I Kiruna finns det emellertid enormt mycket malm. När man köpte Tuolluvaara sades det att malmen skulle räcka två tre år. Nu sägs det att den kommer att räcka i 30 år. Bättre undersökningsmetoder ger ju mera malm.

I den motion som herr Lövenborg står för är detta kopplat på ett sätt som jag tycker är mycket bra, nämligen att man skall minska brytningen på dessa orter och i stället öppna nya gruvfält. Det håller jag gärna med om. Jag hoppas – och jag tror att LKAB:s ledning också gör det – att man skall uppnå vissa resultat i Kaunisvaara detta år. Då gäller det för riksdagen att avgöra om det är lönsamt att bryta där. Om det är lönsamt, ja, då förutsätter vi att LKAB sätter i gång driften där. Är det tvivelaktigt om det är lönsamt får vi väl fundera på om vi ändå bör börja bryta där, och jag är beredd att göra vad jag kan för att vi skall kunna behandla den frågan här i riksdagen så snart som möjligt.

Jag tycker alltså att vi i detta läge kan nöja oss med att säga att vi

gärna vill att man bryter på fler ställen, framför allt i Kaunisvaara, eftersom Kaunisvaara är garanten för att Pajala kommun skall kunna finnas kvar. Däremot tycker jag att vi t. v. kan låta den mineralpolitiska utredningen titta på de andra aspekterna. Jag tror inte att man bryter slut på malmen – det är nog inte så alarmerande som det låter. När beslutet om Kaunisvaara kommer får vi se vad det kan betyda i fråga om dämpning av brytningen på de andra orterna.

I ett par motioner talas det med anledning av Stålverk 80 om industrispridning – det är dels i en motion med herr Gustafsson i Byske som första namn, dels i en vpk-motion. I den förstnämnda motionen framhålls att man bör se till att en del av effekterna från Stålverk 80 sprids ned till Skellefteåområdet. Utskottet pekar på att Skellefteåregionen har ett väl utvecklat näringsliv. Där finns så framstående företag att det torde vara ofrånkomligt att den regionen tar en del av servicejobben. Det är bara att ställa upp och försöka vara effektiv.

I vpk-motionen sägs att man bör tillsätta en särskild utredning om hur resten av länet, inte bara Luleå, skall klaras. Det tycker jag är helt riktigt – det måste vi göra. F. n. arbetar två olika grupper – ja, egentligen tre – med detta. Det finns en kommitté som är tillsatt av regeringen med landshövding Lassinantti som ordförande och med representanter från departementen, från företagarhåll osv. som utreder vad som kan göras t. ex. i Tornedalen. Företagarföreningen i Norrbotten arbetar med en speciell utredning om ungefär samma fråga fast på ett annat plan. Landstinget i Norrbotten har gått in med en halv miljon för speciella åtgärder i samma syfte.

Jag tycker nog att det här ändå är bitar på vägen, men leder det ingen vart skall jag gärna vara med om att vi gör ännu betydelsefullare utredningar. Jag tror att det vore farligt att bara kort och gott säga: "Nu bygger vi Stålverk 80 i Luleå. Det räddar hela Norrbotten. Det kommer att sprida sig som ringar på vattnet över hela länet och småindustrier kommer att växa upp." Jag tror inte det blir en enda ny industri om man inte jobbar för det vad beträffar både vidareförädling och service.

Vi bör emellertid se om de seriösa utredningar som nu jobbar kommer någonvart innan vi tillsätter ytterligare en utredning. Det är möjligt att en sådan behövs, men jag tycker inte att det går att avgöra det i dag.

Slutligen har herr Haglund väckt en motion där det sägs att man här bygger ett jättestort industrikomplex. Ja visst – Stålverk 80 är en unik industriell satsning, och då bör man begagna tillfället att studera hur detta påverkar området, de människor som flyttar dit, samhällsstrukturen och över huvud taget alla sådana stora frågor. Det talas om Luleå som ett nytt Ruhr osv. Men vi skall väl ändå vara litet blygsamma. Det är inte fråga om något nytt Ruhr, men det är givetvis en för Sverige stor händelse. Utskottet håller med herr Haglund och säger att man självfallet bör studera och dra lärdomar av detta, om vi så småningom skall satsa på ett nytt sådant projekt – större eller mindre – på annat håll.

Vi tillstyrker därför motionen och säger att man bör forska kring dessa

problem. Vi pekar på några olika forskningsorgan och kommer fram till att ERU lämpligen kunde bedriva denna forskning. Det gäller inte frågan om att ge mera jobb åt Norrbotten, utan det gäller frågan om hur en sådan här stor industriutbyggnad påverkar natur, människor, samhällsliv och allt sådant. Med detta tror jag att vi gör någonting som är till nytta för hela landet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg är mycket snar att hänvisa till pågående utredningar när det gäller motionsframstötter, såsom i detta fall från herr Gustafsson i Byske. Det finns utredningar på gång, säger herr Svanberg, och då är det inte anledning att tillsätta nya. Men när det gäller sammanslagningen av LKAB och NJA har ju Statsföretag AB i en skrivelse från statsrådet fått i uppdrag att se över sektororganisationen. Det är väl då på det sättet, herr Svanberg, att om en sådan här sammanslagning skall komma till stånd, så bör den väl ske därför att man därigenom uppnår företagsekonomiska vinster, t. ex. genom förenklad administration eller genom samordning av annat slag. Sådana frågor kan endast Statsföretag bedöma. Tillhör LKAB Statsföretag? Ja! Tillhör NJA Statsföretag? Ja! Då är det väl också rimligt att den samordningsorganisation man har får syssla med dessa frågor. Såvitt jag kan bedöma har Statsföretag den erforderliga expertisen, kännedomen och kunskapen om dessa båda företag.

Herr Svanberg har i annat sammanhang i polemik mot dem som haft en negativ inställning till Statsföretag sagt: "Bara därför att det är ett statligt företag behöver man väl inte i tid och otid peta på det." Jag tycker trots allt att det inte bör vara vattentäta skott mellan industridepartementet och Statsföretag. Om så är fallet är det verkligen allvarligt. Men när Statsföretag nu fått detta uppdrag av industriministern att göra en översyn av sektorsorganisationen får man väl förutsätta att den kommer att ske.

Nu säger herr Svanberg att riksdagen inte har konstitutionell rätt att göra en beställning hos Statsföretag. Men nog finns det väl kanaler från riksdagen till både Statsföretag och departementet, och inte behöver väl riksdagen göra någon speciell beställning. När man från vpk-håll förra året hade motionerat gick det inte, som herr Lövenborg påtalade, att göra en beställning, men när det i år gäller i stort sett samma frågor passar det.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först slå fast att jag är mycket glad och tillfredsställd över den satsning som sker på Stålverk 80 i Luleå. Jag är även förväntansfull inför vad som ytterligare kan hända i form av ett eventuellt valsverk, en sak som vi i dag inte vet särskilt mycket om.

Jag håller med herr Svanberg om att det skall vara en långsiktig planering. Visst har dessa företag – både LKAB och NJA – försökt sig på en långsiktig planering. Jag förutsätter att Statsföretag på samma sätt som koncernledning har en långsiktig planering. Då är min fråga: Varför har det inte kommit någon begäran vare sig från NJA, från LKAB eller från koncernledningen Statsföretag om att den här utredningen skall komma till stånd? Kan herr Svanberg svara på det?

Jag tycker att det är, som herr Andersson i Örebro sade, litet klåfingrigt att – när man har gett ansvaret åt en koncernledning och två företags styrelser – på grundval av en motion begära en utredning. Jag liksom herr Andersson i Örebro har vid några tillfällen mött det här argumentet från herr Svanberg när det gäller det motsatta förhållandet. Hans inställning vid de tillfällena stämmer inte riktigt överens med hans inställning i dag.

Sedan vill jag till herr Svanberg säga att jag icke har uttalat mig på det sättet att det skulle vara fråga om att friscra resultatet för NJA. Herr Svanberg nämnde inte någon vid namn, men jag vill gärna till protokollet få antecknat att jag icke har haft de tankarna. Sedan får man väl ändå konstatera att det är en viss form av misstroende mot koncernledningen och företagsledningarna när man måste göra på det här sättet.

Herr Lövenborg tror inte att det kommer till stånd någon sådan samordning som reservanternas i reservationen 1 understryker vikten av. Ja, det är ju en tro.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om hur en beställning av en utredning om samordning uppfattas av Statsföretag eller LKAB tycker jag är av underordnad betydelse, men vad som är klart är att erfarenheterna visar att riksdagen har all anledning att beställa en utredning om en samordning, därför att de statliga företagen – det gäller även NJA och LKAB – ofta har fungerat som konkurrenter och inte som samarbetspartner.

Jag tycker också att det finns all anledning att med tillfredsställelse notera att herr Svanberg framhåller de allvarliga aspekterna på malm-brytningens nuvarande omfattning och att det finns invändningar att göra. Vi inom vpk vill att malmexporten skall bli den mindre delen av aktiviteten och malmförädlingen den helt dominerande med sikte på framtiden. Det betyder att malmförädlingen måste byggas ut långt över vad som nu är planerat. Det är inte riktigt, som det nu är, att två stora kommuner skall vara helt beroende av malm-brytningen. Från malmfälten har ju den svenska statskassan hämtat många miljarder under årens lopp, och kommunerna där uppe har rätt att kräva återbäring i form av förädlingsindustri. Ökad förädling innebär inte bara att man får en bättre hushållning med malmen, som herr Svanberg noterade, utan man får också ut fem gånger mer pengar för malm som förädlats till stålämnen. Går man vidare och förädlar till manufaktur, får man

kanske tio eller tolv gånger högre pris än vid försäljning av råmalm. Dessutom skapas naturligtvis många nya jobb. Det är allt detta vi tänker på när vi säger att det är nödvändigt med en strukturell förändring av de statliga företagens verksamhet i Norrbotten.

Våra bekymmer när det gäller inlandet är verkligen välgrundade. Herr Svanberg åberopade att det nu är olika utredningar på gång som sysslar med den här planeringen. Jag tror att en samordnad plan, en totalplanering, är vida viktigare än att som nu olika utredningar arbetar med samma frågor. Vi vet att det måste hända någonting mycket snabbt när det gäller exempelvis Övertorneå, Pajala och övriga inlandskommuner. En grupp arbetar med Tornedalens problem, men det räcker knappast. När det gäller NJA är det viktigt att man får fram en bestämd målsättning för utlokaliseringen av tillverkningen. Jag tror inte heller att Stålverk 80 är det allena saliggörande och att det kan lösa alla de här problemen. Det kan dock få en positiv effekt. Men då måste man redan nu arbeta efter en plan för en industrispridning, en plan som synkroniseras med NJA:s expansion i Luleå. Låter man någon sorts tiomilagräns eller extremt lönsamhetstänkande diktera är jag rädd för att spridningseffekten kommer att bli mycket ringa.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blir inte riktigt klok på vad herr Andersson i Örebro håller på med i kväll. Han går upp i talarstolen och säger att jag inte skall säga till herr Gustafsson i Byske att en massa utredningar är på gång. Vad jag har sagt om Skellefteåprojektet är att där finns en sådan kvalificerad industri att den bör ligga väldigt bra till i konkurrensen om de här verksamheterna. De utredningar jag talade om gällde Norrbotten. Men strunt i detta.

Man säger då att det ju bara är Statsföretag som kan bedöma om en sådan här sammanläggning är riktig. Statsföretag har expertis och är så utomordentligt bra. Det var väldigt roligt att få höra att herr Andersson nu talar om att Statsföretag är så förfärligt bra. Säg det där nästa gång ni angriper Statsföretag och vill reglera i små detaljer. Här gäller det en mycket stor fråga som jag tycker att aktieägarna skall kunna ha en mening om.

Herr Andersson beskyller mig för att ha nya argument nu mot dem jag framfört tidigare. Ja, jag kommer fortfarande att vara motståndare till att riksdagen skall gå in och peta i hur företagen sköts i detalj. Det vore det sista jag skulle vilja vara med om i vad det gäller både privata och statliga företag. Det tycker jag inte är några nya argument. Däremot anser jag nog att riksdagen och regeringen kan begära något av Statsföretag om Statsföretag finner andra saker som är viktiga att jobba med. Sedan säger herr Andersson att det inte gick att anta dessa förslag förra året, men i år går det. Kanske det ligger ett motiv i att man förra året förutsatt att det skulle ske och eftersom det fortfarande inte skett kan det väl vara tid att genomföra det nu. Detta är ganska lustigt. Jag vill

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

inte ta upp något mer resonemang runt detta, utan behåll gärna den goda tron på Statsföretag, men gör det då genomgående och inte bara som något slags polemik mot mig.

Herr Gustafsson i Byske frågar så här: Varför har det inte kommit någon begäran från LKAB, NJA eller Statsföretag om en utredning? Vad gäller LKAB tycker jag att herr Gustafsson skall fråga sig själv. Han är suppleant i den styrelsen, jag tillhör den inte alls. Jag kan möjligen svara för NJA där jag är ledamot av styrelsen. Jag föreställer mig att om NJA hade kommit med detta förslag, då om någonsin skulle vi ha fått se tårar i tidningarna. – Jaha, nu skall de klara sina dåliga affärer genom att ta hand om LKAB:s vinster. Detta lilleputtföretag som går med förlust skall slås ihop med det jättestora fina företaget. Det är egentligen dumt, herr Andersson, att fråga varför förslaget inte kommit från NJA. Varför det inte kommit från Statsföretag kan jag heller inte svara på, men nu lägger vi fram denna begäran.

Naturligtvis skall vi lita på Statsföretags styrelse, ingen har väl velat göra något annat. Men vi har inte gett den entreprenad på att göra allting utan att vi någonsin går in och säger: Kan ni inte titta på det och det också.

Apropå att frisera NJA:s siffror, herr Gustafsson: Skall det vara nödvändigt att jag säger att det var herr Andersson i Örebro som sade det? Jag har aldrig beskyllt herr Gustafsson för att ha sagt det. Det räcker väl med det.

Herr Lövenborg säger att malmexporten bör bli mindre och att man bör vidareförädla mer. Har inte människorna i Gällivare och Kiruna kommit rätt att kräva annat än att vara beroende enbart av malmbrytningen, frågade herr Lövenborg. Förvisso har de rätt till det, och jag hoppas att detta verkligen skall innebära att vi framöver får en spridning av industrierna. Man bör kunna gå längre med förädling av produkterna, man bör få en industrispridning. Jag är helt ense med er om det, fast modellen ni vill göra det efter kanske inte är den alldeles riktiga.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg säger att det inte har hänt någonting sedan förra året. Men den 21 oktober skrev industriministern till Statsföretag. Det är klart att jag inte vet om man ligger i startgroparna för att klara en sådan här utredning, men vi har ju alla varit överens om att vi fått Statsföretag för att sköta de samordnande uppgifterna.

Herr Svanberg säger att det var herr Andersson i Örebro som uttalade sig om farhågorna för att man skulle frisera resultaten. Ja, jag citerade på samma sätt som herr Svanberg gjorde i sitt första anförande, där han talade om att det blivit en lustig debatt omkring detta och att man läser i tidningarna att det gäller att frisera resultaten. Jag sade att det från en del håll har uttalats, kanske oberättigade, farhågor för att intresset för en sammanslagning av LKAB och NJA är betingat av att man därigenom skulle få möjlighet att "frisera" resultaten för NJA. Jag har,

liksom herr Svanberg, sagt att dessa farhågor har uttalats i pressen.

Jag tycker att detta i och för sig är en konstlad fråga. Jag vill ännu en gång understryka att Statsföretag under sin nuvarande ledning har skött sina uppgifter på ett utomordentligt bra sätt. Det vill jag vitsorda – det kan jag göra i andra sammanhang också, inte bara i debatten om sammanslagningen av LKAB och NJA.

Jag tycker att ni socialdemokrater skall ha förtroende för Statsföretags ledning och tro på att den kan klara den här samordningsuppgiften.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att med tacksamhet få notera att herr Svanberg har befriat mig från att ha sagt någonting om frisering av siffror och sådant.

Jag ställde en del frågor till herr Svanberg, och han svarade då att jag bör veta detta från LKAB. Ja, det gör jag! Det har inte ansetts vara någon aktuell fråga att slå ihop de här företagen. Inte ens motionären som här har yrkat på att en bit av LKAB skulle slås ihop med NJA har tänkt på det! Utan det förslaget har kommit fram i utskottet. Herr Svanberg säger att han inte kan svara på varför NJA inte har kommit med en sådan här begäran. Han vet inte heller varför Statsföretag inte har gjort det. Då måste det väl betyda att alla de här tre har haft en känsla av att samarbete och samråd kan ske utan att man behöver fusionera. Jag tycker att detta är alldeles uppenbart. Det är klara argument som herr Svanberg här har serverat på ett fat, argument för bifall till reservationen.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att jag skulle behöva be herr Gustafsson i Byske att fundera på hur vittneseden lyder, dvs. att han intet bör tillägga eller förändra. Han påstår att jag har sagt att jag inte vet varför NJA inte har gjort någon begäran. Jag sade att jag kan svara för vad NJA har sagt, medan jag däremot inte vet vilket förslag LKAB haft. Därmed har jag klarat ut den saken.

Herr Gustafsson säger att LKAB, inklusive honom själv, inte har funnit anledning att ta upp den här frågan. Därmed har han ju talat om hur det förhåller sig. Jag har försökt tala om hur NJA ser på detta och att förslaget inte kunde komma därifrån, eftersom det närmast skulle motverka det man önskade åstadkomma.

Jag tycker att det är ganska lustigt att herr Gustafsson säger att han är glad över att jag befriade honom från anklagelsen att han skulle ha sagt någonting om frisering av NJA:s resultat. Har jag någonsin anklagat honom för det? Jag talade om att detta har sagts i diskussionen, och han vet mycket väl vem som sade det.

Jag tycker att det här börjar bli litet tjatigt. De frågor vi talar om här, såsom effektiviteten, samordningen och sammanhållningen inom de här företagen, har diskuterats i Norrbottens län på både fackligt och

politiskt håll i årtionden. Res upp och fråga dessa människor om detta och fråga inte bara på bolagsstämmorna. Dessa frågor har diskuterats länge där uppe, och därför är det väl inte så konstigt om de då och då kommer fram till riksdagen.

Jag tycker inte att det är nödvändigt att upprepa allt detta. Men det är just därför att det inte kommit några krav om utredning från något håll som riksdagen nu bör ta detta förslag.

Jag får nästan tåror i ögonen när jag hör herr Andersson i Örebro tala om hur synd det är om Statsföretag som vi misstror. Han var t. o. m. inne på att det var synd om industriministern, därför att vi misstror honom. Jag tror att båda klarar sig alldeles utomordentligt utan herr Anderssons försvar.

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Näringsutskottets majoritet har välvilligt behandlat vår motion 909, där vi föreslår en utredning om lämpligheten av en sammanläggning av NJA och LKAB:s Malmbergsförvaltning. Motiven till förslaget är flera, men främst gäller det att trygga den långsiktiga råvaruförsörjningen till stålverket i Luleå.

Att utskottets majoritet har gått ännu längre och vill utreda en total sammanläggning av NJA och LKAB har jag självfallet inget att invända emot, men jag vill uttala förhoppningen att förslaget om en begränsad sammanläggning inte helt glöms bort i det kommande utredningsarbetet, som jag hoppas att kammaren fattar beslut om. Motionen har alltså, som jag ser det, blivit tillstyrkt med råge, och jag vill tacka för det.

När jag läste reservationen I hade jag litet svårt att förstå motivet för den, och det har inte blivit särskilt mycket klarare. En del har ändå framkommit under debatten, och jag vill, trots herr Svanbergs kommentarer, också säga några ord om det som framförts både i reservationen och i debatten.

Herr Gustafsson i Byske och herr Andersson i Örebro säger att en sammanslagning med LKAB måhända är till för att NJA:s dåliga affärer skall kunna friseras, som det uttrycktes. Det betyget är jag inte särskilt glad över därför att det aldrig har varit tanken bakom motionen. Betyget är också litet för tidigt utdelat till NJA:s ledning, som mot förmodan skulle ha dessa ambitioner.

Enligt herr Andersson i Örebro skulle det finnas klara kriterier. Jag är alldeles övertygad om att både de nuvarande företagsledningarna och en ledning för ett sammanslaget företag har företagsekonomiska ambitioner. Jag upplever i stället behovet av en litet vidare överblick av andra konsekvenser, och jag skall litet längre fram vidröra vad jag menar är motivet för en sådan här sammanslagning.

En sammanslagning av både råvaruledet och förädlingsledet till en enhet kan, såvitt jag förstår, bara vara till fördel för den totala verksamheten. I reservationen I framförs att detta borde vara en angelägenhet främst för Statsföretag. Statsföretag har haft och har fortfarande förut-

sättningar att ta detta initiativ, om det anses vara riktigt. Dessutom kan de nu skilda företagens styrelser, där ett antal av kammarens ledamöter har mandat, ta initiativet. De som riksdagen utsett att överta Statsföretags bolagsstämma har också haft fullgoda förutsättningar att väcka den här frågan. Om jag inte är felorienterad tillhör herr Andersson i Örebro dem som har säte och stämma i Statsföretags bolagsstämma. Om jag inte missförstått de inlägg som gjorts i debatten har frågan inte aktualiserats på annat sätt, och jag kan då liksom herr Svanberg inte se något fel i att väcka en motion om den i riksdagen. I varje fall har inte jag, som är huvudmotionär, några förutsättningar att ta upp frågan i vare sig några av de enskilda styrelserna, eftersom jag inte tillhör dem, eller i Statsföretag, och jag kan inte heller motionera i dessa instanser. Då kan man mycket väl fästa uppmärksamheten på frågan genom att motionera i riksdagen, och jag är tacksam för att utskottets majoritet har behandlat motionen så välvilligt som den gjort.

Jag menar att också andra frågor kan lösas genom att en företagsenhet så att säga får både de geologiska och metallurgiska förutsättningarna och resurserna. Malmen i dessa gruvor innehåller nämligen betydligt mer än det järn som vi i huvudsak talar om. Enligt uppgift innehåller den en rad värdefulla s. k. jordmetaller, som vi i dag importerar och använder i vår industriella verksamhet. Det är alltså någonting som vi skickar ut så att säga på köpet med den malm som vi i dag exporterar – och, som någon har sagt, sprids ut med gödningen på Europas åkrar. Jag menar att man här kan skapa förutsättningar för att verkligen tillvarata de övriga ämnen som också finns i de här malmerna. Genom en sammanslagning skulle man alltså skapa dessa förutsättningar. En forskning och en utveckling på det här området kan, enligt min mening, också ge möjlighet till en ytterligare malmförädling, som kan medföra nya arbetstillfällen, vilka med fördel kan lokaliseras till gruvkommunerna. En enhet av den nu föreslagna storleksordningen kommer dessutom att ha stora servicebehov på skilda områden, och det är i varje fall min förhoppning att även detta skall bidra till en ökad och välbehövlig differentiering av näringslivet i de undersysselsättningsområden som malmkommunerna utgör.

Någon har nämnt det ensidiga näringsliv som vi har, och jag vill verkligen understryka att vi lever litet farligt i malmkommunerna, därför att det är en sanning att gruvorna så småningom tar slut. Antingen gör de det därför att malmen tar slut eller också därför att man kommer ner på sådana djup, får sådana brytningskostnader och sådana miljöhållanden att man inte kan klara sig konkurrensmässigt mot andra företag i branschen. Den situationen skulle alltså kunna uppstå att man kan konstatera att det finns malm kvar men att man saknar förutsättningar att utvinna den.

Herr talman! Jag vill också gärna erkänna att jag när jag skrev motionen tänkte aktualisera även fraktfrågorna i detta sammanhang. Flera konkurrentföretag, både inom och utom vårt land, har såväl gruvor och järn-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

verk som järnvägstransporter involverade i samma företag och har därmed större möjligheter att rationellt och ekonomiskt utnyttja sina resurser. Malmbanan mellan MalMBERGET och Luleå borde, enligt min mening, vara en del av det här företaget för att även transporterna, både vad det gäller råvara och färdiga produkter, skulle kunna klaras inom ramen för samma organisation och ekonomi.

Jag vill även beröra en annan fråga som jag menar är väsentlig, nämligen den möjlighet som genom en sammanslagning ges för att bereda redan anställda meningsfulla arbeten. Jag tänker då i hög grad på dem som inte längre orkar med det tunga och slitsamma underjordsarbetet. De skulle därigenom få större möjligheter till andra och mera lämpliga arbetsuppgifter. Det föreligger i dag stora svårigheter med omplacering till meningsfyllda arbeten, i varje fall gäller detta inom gruvföretagen.

Jag skulle, herr talman, kunna anföra en del ytterligare i detta ärende, men det skall jag avstå från, då jag är förvissad om att en genomgripande och allsidig utredning kommer att ge oss en bild av den reella situationen och vara ett gott underlag och ge en god vägledning för framtida beslut i denna fråga.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till näringsutskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte särskilt misstänksam men tydligen har herr Häll, liksom herr Svanberg, fått något slags klockarkärlek till frisörer. Herr Andersson i Örebro är ju frisör. Nu nämnde herr Häll också mig på tal om frisering av resultatet. Det jag tidigare sagt till herr Svanberg får gälla även för herr Häll.

Herr Häll säger att sammanslagning av de här två företagen är en nödvändighet för en sund utveckling av den verksamhet som de bedriver. Jag har svårt att inse det. Varför skulle inte i så fall företagsledningarna själva ha kommit på denna mycket, mycket geniala tanke? Varför har inte industridepartementet kommit på den? Varför har inte Statsföretag kommit på den? Varför blev det verklighet just i utskottsbehandlingen? Herr Hälls motion innehåller ju inte förslag om den sammanläggning som utskottsmajoriteten nu talar om. Han ville ha en utredning om begränsad sammanläggning av gruvförvaltningen i MalMBERGET och LKAB. Jag har svårt att se hur det hela skulle kunna fungera på ett bättre sätt med den här fusionen. Jag undrar om herr Häll inte har en viss övertro på att företagen blir mycket funktionsdugligare och mycket bättre om de blir förskräckligt stora. Jag tror inte det.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det här är en lustig debatt, sade herr Svanberg, och jag tror att det här är tredje gången i ordningen som jag måste upprepa vad jag sade. Det var ordagrant: "Från en del håll har uttalats oberättigade farhågor för att intresset för en sammanslagning av LKAB och NJA

är betingat av att man därigenom skulle få möjlighet att frisera resultatet för nuvarande NJA-delen." – Det har jag sagt mot bakgrund av den pressdebatt som förts med anledning av propåerna om en sammanslagning. Men nog om detta.

Sedan frågade herr Häll – med hänvisning till att jag är en av de 18 ledamöter som får följa Statsföretags arbete – om jag har aktualiserat frågan om sammanslagning i Statsföretag. Nej, det har jag inte gjort. Vi kan ställa frågor i Statsföretag, men beslutet tas av en enda man, som har aktieportföljen. Det är en enda man som väljer ordförande, godkänner verksamhetsberättelsen etc., nämligen den som har aktieportföljen. Vi har inte haft anledning att ta upp frågan om en sammanslagning. Men jag anser fortfarande att Statsföretag – som har fått en beställning av industriministern på de här samordningsuppgifterna – skall kunna klara även den uppgiften.

Herr HÄLL (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med att säga till herr Andersson i Örebro att jag tydligen var felorienterad. Jag hade den uppfattningen att man hade möjligheter att föra fram sådana här synpunkter på bolagsstämman. Har man inte det så beklagar jag det. Jag tar dock det som herr Andersson säger som ett erkännande av att man borde ha framfört den här tanken om man hade haft möjligheter därtill.

När sedan herr Gustafsson i Byske frågar varför inte företagsledningarna eller Statsföretag har tänkt den här tanken, kan jag inte svara på det. Men det är väl inte fel att någon annan tänker den tanken. Kanske kan en utredning – om den kommer till stånd, vilket jag hoppas – ge underlag för fortsatta funderingar i den här vägen. Och det är endast en utredning som begärts såväl i motionen som i utskottsbetänkandet.

Jag blir faktiskt litet ängslig när jag hör att man så ivrigt värjer sig för tanken att det genom initiativ av en riksdagsmotion skulle kunna verkställas en utredning. En sådan utredning skulle kunna ge både dem som här debatterar och andra som har direkt med den här frågan att göra en ordentlig grund för fortsatta funderingar eller för att avfärda alla tankar i denna riktning, vilket ju också kan bli ett resultat av en utredning. Jag förstår alltså inte ängslan för det här. Jag känner inte någon oro för att någon i de skilda företagens ledningar eller i Statsföretag skulle kunna känna sig trampad på tårna därför att en ledamot av riksdagen – med insikt om behovet av en annan struktur på näringslivet bl. a. – skulle drista sig till att föreslå regeringen att låta se över föresättningarna att skapa bättre möjligheter för de företag som i huvudsak bär vårt näringsliv i det här området att verkligen bli än effektivare. Den oron har jag verkligen svårt att förstå.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Utan att ha deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga har jag ändå funnit det angeläget att redovisa min uppfattning,

framför allt därför att jag kanske på det sättet kan undgå att från herr Svanberg och en del andra ledamöter få höra att jag är motståndare till utvecklingen inom NJA, såsom man i vissa andra sammanhang har påstått.

Jag ser inte en sammanläggning mellan NJA och LKAB som någon speciellt angelägen fråga. Bägge företagen är utomordentligt stora och starka, och jag har svårt att förstå att man kan åstadkomma någon väsentlig förändring genom en sammanläggning, när de ändå står varandra så nära.

Både i utskottsbetänkandet och i reservationen I har man använt praktiskt taget exakt samma ord för att framhålla att det är angeläget att alla möjligheter till ett närmare samråd och samarbete mellan de två företagen tas till vara. Jag vill bara säga att om en sådan samordning inte redan skett, är det beklagligt. Man har t. o. m. i debatten anfört, att SJ och LKAB har uppträtt som konkurrenter till varandra, och har väl därmed också velat antyda att LKAB och NJA skulle vara konkurrenter till varandra. Jag hoppas verkligen att man kan åvågbringa en sådan ordning att dessa företag i varandra ser partner med uppgift att försöka skapa så goda förutsättningar som det över huvud taget är möjligt på bägge sidorna.

Jag känner alltså en viss tveksamhet mot en sammanläggning av dessa två företag i nuvarande läge, och jag vill i det sammanhanget något beröra det resonemang om frisering som förts tidigare i debatten. Jag vill inte på något sätt göra gällande att man med det framlagda förslaget har velat ge NJA en möjlighet att frisera sitt resultat. Det vill jag bestämt understryka. Jag har ett starkt förtroende för den nuvarande ledningen för NJA, och jag tror att den kommer att lyckas med sin uppgift. Men man har inte kunnat undgå att notera att det under senare tid har förts en debatt om NJA, som kunnat verka oroande. Jag hoppas att den debatten skall upphöra så snabbt som möjligt, men jag är inte övertygad om att de som fört denna debatt och framfört direkta anklagelser inte skulle se en samordning som ett försök – om också inte från NJA – att dölja eventuella förluster. Det föreligger risk att NJA skulle drabbas av en sådan kritik – även om den är helt ooberättigad och även om företaget skulle uppvisa relativt goda resultat.

Jag ser det i alla händelser som angeläget att de båda företagen drivs med all den öppenhet som det över huvud taget är möjligt. Jag har sådant förtroende för NJA att jag utgår från att företaget skall kunna bedriva sin verksamhet på ett sådant sätt att inga anklagelser kommer att behöva riktas mot det.

Herr Häll säger att skälet till att han motionerat är att han ömmar för den långsiktiga råvaruförsörjningen. Jag kan väl aldrig tänka mig att NJA skall ha några problem med sin råvaruförsörjning under en över-skådlig framtid. Visst har det här talats om att malmen möjligen kommer att ta slut i gruvorna, men jag tror inte att NJA behöver känna någon oro i dag för den utsikten. Det har också understrukits av herr Svanberg

att vi i dag knappast behöver ta upp ett resonemang om den frågan.

Herr Häll säger också att han inte sitter med i Statsföretag eller i NJA och följaktligen inte kan ta upp frågan om behovet av en utredning om samarbete. Jag skulle verkligen vilja fråga herr Häll, om kontakterna mellan regeringen och de socialdemokratiska ledamöterna i kammaren är så dåliga, att dessa ledamöter inte kan få sina synpunkter förmedlade till regeringen, om så skulle vara angeläget.

Låt mig, herr talman, till sist säga enbart några ord om det resonemang som förts här tidigare om en spridning av effekterna av Stålverk 80:s utbyggnad i Luleå. Vi är självfallet alla angelägna om att vi skall få ut effekter av Stålverk 80 inte bara i Luleå utan också i hela den övriga delen av länet, men det är inget tvivel om att det kommer att bli mycket svårt att motverka det enorma sug som kommer att ligga i Luleåområdet – ett sug som kommer att drabba de områden som redan tidigare är mycket starkt utsugna på sin arbetskraft. Det måste till utomordentliga åtgärder för att motverka detta och reda ut situationen i våra glesbygder uppe i Norrbotten.

Jag har i en motion tidigare tagit upp frågan om möjligheten att använda Norrlandsfonden i detta sammanhang. Jag hoppas att vi verkligen skall kunna samla kring en sådan lösning, där Norrlandsfonden – som ändå har skapats av de vinstmedel som LKAB har gett – i större utsträckning än hittills får användas för att utreda de utomordentligt stora problem som vi har f. n. i en del av utkanterna av vårt län.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Filip Johansson i Holmgården säger att han går upp här i kväll endast för att han inte skall bli beskylld – framför allt av mig – för att vara avog mot NJA. Jag förstår ungefär vad han menar, men jag tycker att vi skall ta debatten när den frågan skall behandlas.

Jag har ingen anledning att ta tillbaka någonting. Filip Johansson talar här om att det har varit en otrevlig debatt kring NJA, och det är jag den förste att medge – men inte har Filip Johansson bidragit till att göra den mindre otrevlig. Den har förts till ytterligare insinuationer genom honom.

Nå, det var egentligen inte det här jag skulle tala om; det får vi diskutera om några dagar. Filip Johansson frågade om NJA och LKAB kanske var konkurrenter och hoppades att de skulle kunna bringas till ett bättre samförstånd. Ja, det hoppas jag med. Jag har aldrig upplevt att de har uppträtt som konkurrenter, men jag har ofta sagt – och många andra med mig – att den koncernkänsla som skall finnas i företagen inom en koncern inte finns i tillräcklig utsträckning i Statsföretag. Det tar ett tag innan den växer fram. Detta är inte en beskyllning mot någon, utan det har bara varit så. Vi hoppas ändå att det skall bli bättre och bättre dag för dag. Därför tror jag inte att det heller är mycket att diskutera.

Sedan säger Filip Johansson någonting som är intressant. Nils Gus-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

tafsson i Byske frågade varför det inte har kommit något förslag om sammanläggning från NJA, och då svarade jag att om NJA hade kommit med ett sådant förslag, då hade ni fått se på gnistor. Då skulle tidningarna och alla debattörer ha sagt att nu skall de dölja sina förluster genom att ta över LKAB:s vinster – allt detta struntprat som Filip Johansson talar om här. Men sådana misstolkningar kan ju göras utan att LKAB kommer med – det visar väl hela den här inflammerade debatten.

Sedan var det en sak, Filip Johansson, som jag tycker att vi verkligen inte skall sprida även till riksdagen. Det är talet om suget till Luleå från resten av Norrbotten, vilket skulle vara en mycket viktigare fråga än att klara Stålverk 80 och hela Luleåsatsningen. Självfallet löser inte Stålverk 80 alla problem i Norrbotten. Jag är lika intresserad som Filip Johansson av att vi skall få något till inlandet och andra orter än Luleå, men det är ju tack vare Stålverk 80 som vi skapar en möjlighet att få någonting till de orterna. Man behöver inte klaga så förfärligt mycket över hur suget till Luleå utarmar inlandet. Suget till Stockholm, suget till Göteborg, suget till Sydsverige har ju funnits årtionde efter årtionde. Det blir väl inte värre om suget nu går inom länet i stället för utom länet? Kan vi inte ändå vara överens om att just Stålverk 80 ger oss helt andra möjligheter att satsa på en riktig regionalpolitik än vi har haft förut, i stället för att oja oss över att Stålverk 80 innebär ett sug?

Herr HÄLL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Holmgården noterade att jag i mitt inlägg sade att jag inte tillhörde vare sig styrelsen för NJA eller Statsföretag och följaktligen inte kunde väcka förslag där. Han frågar varför då inte det här förslaget ändå kan komma – kontakterna mellan socialdemokraterna i denna kammare och regeringen bör väl, säger herr Johansson, vara så pass goda att man kan föra fram det den vägen. Herr Johansson! Man får väl försöka att åtminstone vända sig måttligt i den här debatten. Det är ju just detta som man reagerar emot. Man säger att riksdagsmän inte skall ta något initiativ och väcka någon motion i riksdagen som skall kunna fästa regeringens uppmärksamhet på denna sak. Menar då herr Johansson i Holmgården att jag skulle ha tagit kontakt med förslagsvis industriministern och den vägen väckt frågan? Om det hade gått – vilket jag inte har en aning om – skulle det alltså ha befriat kammaren från att ta den här debatten. Men jag förstår inte herr Johanssons inlägg.

När det gäller den långsiktiga råvaruförsörjningen förlitar man sig på att det inte kommer att uppstå någon sådan situation som man här befarar. Jag glömde att säga – men kan gärna säga det nu – att jag anser att man skall sträva efter att i största möjliga utsträckning förädla den malm som vi bryter. Personligen känner jag mig inte till freds så länge man exporterar rågodset, som man nu gör. Jag menar därför att det då finns anledning, herr Johansson, att se till att man har vad jag betraktar som verkligt långsiktig försörjning av rågods till förädlingsindustrin, kanske

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

också till en betydligt större och mer sofistikerad förädlingsindustri än den vi nu har.

Avslutningsvis vill jag till herr Johansson i Holmgården säga: Jag förstår inte alls att herr Johansson i dag är helt oförstående inför behovet och värdet av en sammanläggning av dessa företagsenheter genom en fusion, när jag vet att herr Johansson i andra sammanhang har varit oerhört aktiv då det gäller att sammanslå andra näraliggande verksamheter – det är ju ganska bekant i Norrbotten vid det här laget. Man har således en uppfattning när det gäller den verksamhet man själv bedriver och en annan uppfattning när det gäller det som här har aktualitet.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara säga till herr Svanberg, när han vill göra gällande att jag inte har bidragit till att hyfsa den debatt som har förekommit om NJA, att jag verkligen inte har medverkat till att dra ned debatten. Man kan starkt ifrågasätta om inte herr Svanberg har gjort det.

Sedan tycker han att vi ändå inte skall klaga över suget från Luleå och säga att det är oroande för länet. Jag har inte klagat över att det kommer från Luleå. Jag har sagt att det är ett sug från de delar av länet som tidigare varit utomordentligt starkt hotade. Det har ju herr Svanberg själv understrukt från den här platsen bara för några minuter sedan. Gentemot detta måste vi åstadkomma någonting. Det har vi också hela tiden tidigare varit ense om, det behöver inte alls diskuteras.

Till herr Häll vill jag säga att hela utvecklingen väl ändå visar att det för de företag det här är fråga om inte har varit någon angelägen uppgift att åstadkomma en fusion. Om det hade varit det, skulle de givetvis själva ha aktualiserat frågan i något sammanhang.

Han säger sedan att jag ju är företrädare för dem som vill fusionera, och det är väl ändå oförsvarligt att jag nu inte vill lägga ihop de här stora företagen. Om jag hade haft företag i den miljardklass där NJA och LKAB befinner sig, skulle jag inte ha funnit det angeläget. Men om de ligger i 30-miljonersklassen kan det vara angeläget med en sammanläggning. Jag tror att det finns vissa gränser.

Jag har också redovisat att jag tror att det framför allt inte i dag är en angelägen uppgift att slå ihop de här företagen. Det är möjligt att det blir det i framtiden, men för ögonblicket är detta absolut inte det riktigaste.

Herr HÄLL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag böjer mig "naturligtvis" för herr Johanssons i Holmgården insikter i företagsekonomiska sammanhang och skall därför inte förlänga den här debatten.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Tillåt mig först konstatera att när näringsutskottet förra

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

året i samband med behandlingen av propositionen 64 om finansiering av ett nytt stålverk i Luleå behandlade motionsyrkanden om samplanering mellan de statliga företagen i Norrbotten m. m. framhöll utskottet bl. a. följande: "Utskottet tror liksom motionärerna att ett utbyggt regionalt samarbete inom den statliga företagssektorn skulle kunna visa sig värdefullt men finner inte skäl att föreslå att riksdagen skall utfärda några särskilda anvisningar härvidlag." Riksdagen följde den gången utskottsmajoriteten och avtog motionsyrkandena.

Den naturliga förklaringen till detta är att det ingår i Statsföretag AB:s uppgift att främja en samverkan mellan de i koncernen ingående företagen som kan höja gruppens effektivitet. Det är ju, herr talman, en av de allra viktigaste och största uppgifterna som Statsföretag har.

Nu vill socialdemokraterna och vpk plötsligt gå till regeringen och anhålla om en utredning om förutsättningarna för sammanslagning av LKAB och NJA – detta trots att det redan 1974 hävdades, i samband med debatten om Stålverk 80, att man inom Statsföretagsgruppen kommer att utarbeta en från koncernsynpunkt lämplig lösning av NJA:s framtida malmförsörjning.

Vad är det då egentligen som föranleder den här brådskan? Vilka kan skälen vara till att man inte vill invänta resultatet av det arbete som tydligen pågår inom Statsföretag AB?

Såvitt jag kan förstå har man inom socialdemokratin tappat förtroendet för koncernledningen i Statsföretag AB eller också anser man inte att det där arbetas tillräckligt snabbt.

Om man nu inte har förtroende för ledningen av Statsföretag AB tycker jag att man bör ta konsekvenserna av det, tala klartext och se till att få ledningen utbytt mot en i förhållande till regeringen följsammare sådan. I annat fall bör man åtminstone ge Statsföretag AB en chans att självt komma till överväganden och beslut. Jag tycker det är riktigt att man beträder en sådan väg.

Men om det i stället är på det sättet att man inom socialdemokratin anser – vilket det kan finnas anledning tro – att det går alltför långsamt med utarbetandet av förslag till samgående, så bör man inte göra en parallell utredning utan kräva besked av Statsföretag AB om vilka svårigheter som ett samgående mellan NJA och LKAB skulle möta. Det är en rimlig begäran att man gör på det sättet.

Herr talman! Rätt ofta anklagas vi moderater av socialdemokraterna för att vi har granskat och kritiserat Stålverk 80. Det heter bl. a. att vi inte ger de statliga företagen någon arbetsro. Vi petar i företagens skötsel, brukar näringsutskottets ordförande säga. Ja, men vad är det egentligen som socialdemokraterna själva håller på med nu? Jo, de vill tillsätta en parallellutredning till det arbete som faktiskt pågår inom Statsföretag AB. Då kan man ju undra om det är någon form av arbetsro att tillsätta en sådan utredning.

Från moderat håll anser vi det vara en lämplig tingens ordning att först se efter och utvärdera vad AB Statsföretag kommer till för resultat

i fråga om en samverkan och därefter ta ställning till vad som eventuellt bör göras, i stället för att som socialdemokrater och kommunister begära en ny utredning i ärendet. Jag är glad över att åtskilliga talare här i dag, bl. a. ledamöter av denna kammare från Norrbotten – som ju bör vara väl initierade i denna fråga – har anlagt liknande synpunkter.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen I.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Denna debatt drar tydligen ut på tiden litet längre än som var avsett, och det är klart att dessa frågor engagerar inte minst oss på Norrbottensbanken. Det handlar ju om ödesfrågor för länet, om omfattningen av malmbrytningen och om att få bästa möjliga samordning till stånd mellan de statliga företagen som spelar en så stor roll där uppe.

Här har man nu också litet periferiskt varit inne på Stålverk 80 och på den inflammerade debatt och kampanj som förekommit under senare tid. Jag skall nu inte riva upp den debatten igen utan konstaterar bara att borgerlighetens och storfinansens gemensamma kampanj mot en utbyggnad av järnförädlingen i Norrbotten – ty det är ju det som det här handlar om – inte är någonting märkligt. Det ligger tvärtom i linje med den verksamhet som hela tiden har bedrivits gentemot Norrbottens Järnverk med ibland försåtligt baktalande, ibland med öppna attacker för att förminska eller omöjliggöra viktiga investeringar.

Det är inte heller så konstigt att storfinansens vill att malmexporten skall vara det dominerande. När LKAB förstatligades fick ju Grängesbergsbolaget många hundra miljoner, som bl. a. investerades i en stor malmflotta. Dessutom fick bolaget ett avtal om att all LKAB-malm skulle skeppas ut med Grängesbergsbolagets båtar, och då har man naturligtvis från det hållet intresse av att malmexporten hålles på så hög nivå som möjligt och att planerna på vidareförädling bromsas.

Andra delar av svensk storfinans vill av andra skäl behålla Norrbottens karaktär av halvkolonialt eller i huvudsak råvaruproducerande område. Men den ambitionen bör inte vara regeringens. Det är därför det är så viktigt – vilket vi alltid betonar – att man gör allt som är möjligt för att utveckla den statliga företagssektorn i Norrbotten. Och då finns det inget annat sätt än att satsa på en mycket långt gående förädling.

Beträffande samordningen av de statliga företagen frågade herr Gustafsson i Byske varför man inte har kommit på denna tanke tidigare inom de statliga företagen. Ja, det kan man naturligtvis fråga. Men faktum är – det har vi kunnat konstatera – att företagen har dragit åt var sitt håll. Bolagen har haft sina egna företagsledning, som var och en har slagit vakt om sitt revir. När vi har talat om att man har agerat som konkurrenter, inte som samarbetspartner, så är detta realiteter.

En samordning är givetvis förnuftig. Men de borgerliga vill nu inte att riksdagen skall göra något särskilt uttalande i frågan utan tycker att det räcker med att lita till Statsföretag AB. Jag menar emellertid att

erfarenheterna av den tidigare verksamheten och erfarenheterna av de tidigare slitningarna och konkurrensambitionerna har visat att man inte kan lita till Statsföretag, utan riksdagen har all anledning att ge sin mening till känna och begära en utredning.

Målsättningen måste enligt vårt sätt att se vara att export av den förädlade varan blir huvudsaken i stället för export av råvara. Vi skulle alltså önska att LKAB förvandlades från i första hand malmförsäljare till försäljare av järn, stål och förädlade produkter, att malmbrytning och malmförädling blev en löpande process. Det var f. ö. tanken bakom det första malmavtalet med Grängesbergbolaget. Att sedan giriga profitintressen vunnit insteg även i statliga företag med omedelbara och riskfria, stora vinster är en annan sak. Det visar bara hur destruktiv vår nuvarande produktionsordning egentligen är och att den andan kan smitta av sig på statliga företag. Mönstret måste brytas, och det underlättas genom en samordning mellan LKAB och NJA.

Herr Svanberg sade tidigare – jag begärde då ordet för en replik men fick det inte – att befolkningen i malmfälten förvisso har rätt att ställa krav när det gäller malmbrytningen och förädlingen. Vi tycker att det hade varit på sin plats – det är därför vi har reserverat oss – att utskottet också hade ställt litet längre gående krav än man här har gjort.

Det finns verkligen anledning för riksdagen att ta mycket allvarligt på frågan om den fortsatta malmbrytningen. För de flesta bör det stå klart att man nu, sett från malmfältens synpunkt, håller på att såga av den gren man sitter på. LKAB handlar ungefär som om man tänkte: Efter oss må syndafloden komma. Låter man utbrytningen av gruvorna ske i nuvarande takt kommer framtidens dom att bli hård både över LKAB-ledningen och över de politiskt ansvariga, som lät rovbrytningen fortsätta.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten I

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr I av herr Regnell m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Byske begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten I röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr I av herr Regnell m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes.

Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 150

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 16

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 15

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 79

Tisdagen den
13 maj 1975

*Verksamheten vid
LKAB och NJA*

Tisdagen den
13 maj 1975

Statliga företag

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 19 med anledning av motioner om statliga företag.

I detta betänkande behandlades motionerna 1975:178 av herr Johansson i Simrishamn m. fl. (s), 1975:629 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m), 1975:920 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m), 1975:926 av herr Strindberg m. fl. (m), 1975:1618 av herrar Green (s) och Wiklund (s), 1975:1626 av fru Hambræus m. fl. (c, m, fp) samt 1975:1629 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en utredning av frågan om åstadkommande av ett statligt rederiföretag i syfte att svara för bl. a. de statliga sjötransportuppgifterna.

Utskottet hemställde

1. beträffande lokaliseringpolitiska insatser av statliga företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:920,
2. beträffande verkstadsrörelsen vid vissa statliga verk att riksdagen skulle avslå motionen 1975:178,
3. beträffande redovisningsprinciper för statens vattenfallsverk att riksdagen skulle avslå motionen 1975:629,
4. beträffande domänverkets arrendeavgifter att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1618,
5. beträffande koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:926,
6. beträffande försöksverksamhet med hälsokostlinje vid SARA:s restauranger att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1626,
7. beträffande statligt rederiföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1629.

Reservation hade avgivits beträffande statligt rederiföretag av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:1629 hos regeringen begärde en utredning av frågan om åstadkommande av ett statligt rederiföretag i enlighet med vad reservanten anförde.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m).

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisternas motion nr 1629 tar upp frågan om att utreda möjligheterna att åstadkomma ett statligt rederi.

Vårt parti har i tidigare motioner påtalat nödvändigheten av en större samhällelig satsning på sjöfarten. Samhället förfogar f. n. över en försvinnande liten del av befintligt tonnage. Detta för i sin tur med sig att statsägda företag endera måste chartra privatägda fartyg eller anlita privata rederier för att klara sjötransporterna av sina produkter.

Kostnadmässigt är sjötransporter vida överlägsna andra transportgrenar. I hamnutredningens betänkande nr 63 år 1971 redovisas vilka besparingar som skulle kunna göras vid året-runt-sjöfart på Bottenviken för fyra större företag. Besparingarna på transportsidan skulle enligt utredarna uppgå till ca 35 milj. kr. årligen. Av dessa företag är tre statsägda – ASSI, LKAB och NJA – och de skulle tillsammans ha gjort besparingar på 25 milj. kr. per år.

I motionen påpekar vi också det växande behovet av sjötransporter för de statsägda företagen, bl. a. på grund av riksdagsbeslutet om uppförandet av Stålverk 80 och ett koksverk i Luleå. Satsningen på ett samhällsägt raffinaderi ökar ytterligare behovet av ett statsägt rederi och statligt tonnage. Man kan också förutse att den ökade statliga satsning på varvsindustrin som tycks vara absolut nödvändig kommer att öka behovet av sjötransporter. Enligt de beräkningar som NJA har gjort kommer sjötransportbehovet enbart för dess räkning att öka från 2 miljoner ton till 12 miljoner ton på en femårsperiod. Det statsägda ASSI och LKAB har också, som nämndes i den föregående debatten, mycket stort behov av sjötransporter. Dessa går nu i de flesta fall med chartrade fartyg eller i privatägda rederiers regi – naturligtvis med en mycket hög profit.

I näringsutskottets betänkande avstyrks yrkandena i vår motion. Utskottsmajoriteten hänvisar bl. a. till en interpellationsdebatt som nyligen har förevarit här i riksdagen, varvid industriministern förklarade att NJA efter beslutet om Stålverk 80 ingående har studerat frågan om sjötransporter till och från stålverket och klarlagt transportförutsättningarna samt att utredningarna om sjötransportsystemet kommer att resultera i en plan som väntas vara klar under slutet av detta år. Vidare sägs att bland de frågor som det gäller att ta ställning till är i vilken omfattning man skall anlita befintliga rederier och i vilken omfattning man skall eftersträva en annan lösning. Slutligen sade industriministern att ett statligt engagemang inte skulle vara uteslutet.

Men att hänvisa till utredningar som NJA utför för egen räkning och till vad industriministern har sagt i ett interpellationssvar om just transportfrågorna kring Stålverk 80 är inte till fyllest. Det vore riktigare att, som föreslås i vpk-motionen, redan nu utreda sjötransportbehovet för samtliga statsägda företag och utifrån detta samordna transportfrågorna.

Ett vagt löfte – eller snarare en antydning – om att ett statligt engagemang inte skulle vara uteslutet är inte någon som helst garanti för att man har för avsikt att göra sig fri från det privata redarkapitalet. Det troligaste är att nu rådande förhållanden kommer att fortsätta. Därom vittnar också NJA:s annons i Svensk Sjöfarts tidning den 29 november 1974. I den söker man en kvalificerad skeppningsman för den beräknade ökningen av företagets sjötransporter.

Systemet att vid behov endera chartra tonnage för egen räkning eller låta befintliga rederier sköta transporter mot höga profiler är en dålig affär och en dålig lösning. Det är inte alltid möjligt att uppbringa lämpligt och rätt anpassat tonnage. Detta kan i sin tur försena viktiga leveranser och även försena och därmed fördyra både lossning och lastning av fartygen. Om samhället däremot förfogade över en egen handelsflotta av lämpligt anpassade fartygstyper kunde transporter säkras på ett bättre sätt och framför allt planeras bättre.

F. ö. är det riktigt att satsa mer på sjötransporter över huvud taget. De kan med fördel ersätta stora delar av de tyngre landsvägstransporterna. Från miljösynpunkt är sjötransporterna att föredra framför godstransporter med exempelvis lastbilar. De tyngre lastbilarna, som ofta nattetid kör genom tätbebyggda samhällen, utgör många gånger ett allvarligt bullerproblem för befolkningen. Man kan inte heller bortse från avgasproblemen. Dessutom är det huvudsakligen den tyngre lastbilstrafiken som orsakar det största och avgörande vägslitaget.

Kostnaderna för transporter med lastbil är enligt gjorda beräkningar ca tre gånger högre än för transporter på vattenvägarna. En översyn av de inre vattenvägarna skulle göra det möjligt att i större omfattning övergå till transporter sjöledes, exempelvis från industrierna runt Väner och Vättern till Göteborg och andra aktuella hamnar. Ett utvecklat system med moderna pråmar för godstransporter på kanaler och insjöar kan ytterligare nedbringa fraktkostnaderna. Detta system kan också användas på lämpliga sträckor inom kustsjöfarten. Det har visat sig i andra länder att man med fördel kan förfara på det sättet. Enligt gjorda beräkningar ligger exempelvis Göta kanals kapacitet på en lastvolym motsvarande 330 fullastade s. k. långtradare per dygn.

Att det föreligger ett behov av en större satsning på sjöfarten på kanaler och insjöar visar också de prognoser som gjorts av vissa företag som ligger i just sådana områden. Det kan nämnas att zinkgruvorna i Åmmeberg beräknas få en kapacitetsökning de närmaste tio åren på omkring 100 000 ton. Hammars bruk beräknas få en ökad kanaltransport med ca 60 000 ton per år. Skeppning av trävaror från Vätterhamnarna till andra hamnar inom landet och till kontinenten kommer att öka avsevärt. Aspö bruk beräknas få en produktionsökning med ca 60 000 ton per år. Därtill kommer också direktimporter av exempelvis råvaror och olja till storföretag i berörda regioner.

Från energibesparingssynpunkt är också sjötransporter fördelaktigare. Ett mindre fartyg på 800–1 000 tons lastkapacitet kan på en resa ersätta 40–50 lastbilar. Det blir naturligtvis mycket billigare driftkostnader för ett enda fartyg.

En kraftig minskning av de tyngre landsvägstransporterna är möjlig genom ett bättre utnyttjande av de inre vattenvägarna och en ökning av kustsjöfarten på lämpliga sträckor. Härigenom blir behovet av investeringar i nya motorvägar mindre, och likaså kan underhållskostnaderna för vägnätet i sin helhet nedbringas genom att slitaget minskar.

Miljöriskerna vid transporter av farligt gods, som i dag utförs av i huvudsak bilar och andra fordon, blir också väsentligt mindre vid sjötransporter, eftersom transporter av det slaget sker mycket säkrare sjövägen. Även ur trafiksäkerhetssynpunkt i allmänhet är det önskvärt att minska den tunga lastbilstrafiken. Det är inte så sällan som de tyngre fordonen är inblandade i allvarliga trafikolyckor. Även om dessa långt ifrån alltid beror på långtradarchaufförerna, är det ändå fordonen som sådana som utgör de stora riskerna.

I vår motion har vi sammanfattat vad en sådan här utredning bör utmynna i. Vi har tagit upp fem punkter:

1. Året-runt-sjöfart på Bottenviken.
2. Ytterligare utveckling av kustsjöfarten från både trafikpolitisk och regionalpolitisk synpunkt.
3. Upprustning av kanaler och andra inre vattenvägar i hela landet.
4. Utveckling av pråmtransporter på kanaler och insjöar samt vissa för sådan trafik lämpliga kuststräckor.
5. Att staten anskaffar eget tank- och bulktonnage samt andra fartyg lämpade för alla förekommande godstransporter för både inrikes och utrikes sjöfart.

En trafikpolitisk satsning med den inriktning som skisserats i vpk:s motion kan bli framgångsrik endast under förutsättning att staten anskaffar en egen handelsflotta som har till uppgift att i första hand sörja för de egna transporterna. Det kommer också på sikt att bli en välbehövlig kostnadsnedpressande faktor och en motpol till det privatägda redar-kapitalet inom svensk sjöfart. Det har sagts i utskottets betänkande att detta skulle vara mycket kostsamt. I varje fall har utskottet hänvisat till att man f. n. inte har de ekonomiska möjligheterna. Från vpk:s sida har vi föreslagit att dessa frågor skall utredas, och jag tycker att det är väsentligt att en sådan utredning kommer till stånd.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till motionen och vad jag nu anfört yrka bifall till vpk-reservationen vid näringsutskottets betänkande nr 19.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Detta betänkande handlar egentligen om sju olika motioner om de mest disparata ting, alltifrån hälsokost på SARA-restauranger, över koncernbidrag i Statsföretag till lokaliseringsinsatser, men eftersom ingen av de motionerna med undantag av nr 1629 har fått någon reservant i utskottet skall jag inte säga någonting om dem. Det är väl barmhärtigast mot en del av motionärerna.

I motionen 1629 från vpk yrkar man på en utredning om startande av ett statligt rederiföretag. Detta baserar man på två ting. Man vill ha ett statligt rederi för att klara av transporterna för de statliga företagen, framför allt på Norrlandskusten; alltså Stålverk 80, ASSI:s anläggningar osv. Det andra motivet är att man i Sverige skulle satsa mer på kanalsjöfart.

Nu har de här frågorna inte varit glömda någon längre tid. I samband med att vi förra året beslutade om Stålverk 80 fanns det också en motion om att man skulle ha fartyg som hörde ihop med Stålverk 80 och på det sättet få en form av statligt rederi. I ett interpellationssvar, som omnämns i betänkandet, har helt nyligen sagts att NJA utreder hur transportapparaten för Stålverk 80 skall se ut. Det är inte principiellt uteslutet att man går in för egna fartyg. Den delen är alltså väl behandlad.

Utnyttjandet av sjöfarten på våra kanaler hänger intimt ihop med Göta kanals Västgötaled skall byggas ut eller inte. Utredningen om detta är f. n. på remiss, och därför kan väl tidpunkten knappast vara den rätta att ta upp detta nu.

Herr Hallgren säger att man kanske kunde ta över rederier. För dagen kanske det vore ganska enkelt att ta över rederier ungefär på samma sätt som riksdagen om någon vecka tar över varv, men jag undrar om det är en god affär att göra det. En hel del fartyg ligger upplagda i dag. Det är överskott på tonnage. Framtiden för de statliga företagen – Stålverk 80 – utreder man, och vi får väl se hur det blir.

Jag har naturligtvis i princip ingenting emot den här motionen som sådan, men jag vill gärna säga att de överväganden som görs för NJA:s räkning också måste ta hänsyn till en realitet som heter pengar. Ett mycket stort kapitaltillskott måste till för att klara ett statligt rederi. Jag skulle kunna tänka mig att man funderar två gånger innan man låser ett antal miljarder. Vi är i en akut kris och i behov av mycket kapital till ting vi vill göra; bygga ut våra industrier och mycket annat. I vart fall ser jag det som en reformistisk pragmatisk sak att ta det viktigaste i första hand. Jag tror det vore att överanstränga sig att nu på allvar gå in i rederinäringen samtidigt som vi bygger Stålverk 80 och samtidigt som vi skall göra andra ting. Jag hoppas herr Hallgren kan hålla med mig om att hålla denna tanke levande, men att vi inte just i dag bör fatta något beslut.

Jag instämmer därför med utskottet och yrkar avslag på motionen. Men som jag angett finns dessa tankar med på annat håll. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det är naturligtvis glädjande att man inte är helt avisande till de yrkanden som framställs i vår motion. Men den interpellationsdebatt det hänvisas till gällde enbart Stålverk 80. Det finns också ett annat statsägt företag, nämligen ASSI, som har ett stort sjötransportbehov. Här vet jag med säkerhet och av egen erfarenhet att man haft svårigheter att över huvud taget få väl anpassat och väl avvägt tonnage därför att man är tvingad att chartra t. o. m. utländska fartyg, som inte alls är anpassade till exempelvis modern virkeslastning. Vi menar att man måste samordna de statsägda företagens sjötransporter och ha ett väl anpassat tonnage till detta. Herr Svanberg uppmanade mig att hålla den här tanken vid liv. Jag kan garantera att vi kommer att

göra det. Det kommer att kosta mycket pengar att starta ett rederi eller att köpa upp tonnage. Men att först utreda och planlägga ett vettigt sjö-transportsystem för samtliga statsägda industrier tycker jag är en viktig uppgift som inte är förenad med några större kostnader.

Nr 79

Tisdagen den
13 maj 1975

Statliga företag

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren, begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 15
Avstår - 1

§ 5 Förredros

Näringsutskottets betänkanden

Nr 21 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 22 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser industri-departementets verksamhetsområde

Nr 23 med anledning av propositionen 1975:90 om ökning av den statliga garantin för Sveriges investeringsbank AB:s förpliktelser

Nr 24 med anledning av propositionen 1975:73 om vissa ändringar i banklagstiftningen m. m.

Nr 25 med anledning av propositionen 1975:38 med förslag till lag om uppgiftsskyldighet vid grundvattentäktundersökning och brunnborrning

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 15 med anledning av propositionen 1975:61 om vissa anslag ur kyrkofonden m. m. såvitt avser förslag till lag om närvarorätt vid sammanträde med nämnd hos församling eller kyrklig samfällighet jämte motion

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Kommunal biståndsverksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 16 med anledning av propositionen 1975:84 om kommunal biståndsverksamhet jämte motioner.

I propositionen 1975:84 hade regeringen (kommundepartementet) lagt fram förslag om en särskild lag, som gav kommuner och landstingskommuner rätt att lämna internationell katastrofhjälp genom att bistå med sjukvårdsutrustning eller annan utrustning som kunde avvaras. I samband med sådant bistånd fick kommunerna och landstingskommunerna enligt förslaget i skäligen omfattning bekosta iordningställande och transport av utrustningen samt tillhandahålla och bekosta personal som behövdes för att utrustningen skulle kunna tas i bruk. Den föreslagna lagen avsågs träda i kraft den 1 januari 1976.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1975:126 av fru Ekelund (c) och herr Korpås (c),
1975:2048 av herrar Werner i Malmö (m) och Nordstrandh (m),
1975:2092 av fru Jonäng (c) och fru Andersson i Hjärtum (c) samt
1975:2093 av fru af Ugglas m. fl. (m), vari föreslagits att riksdagen beslutade att det internationella katastrofbistånd som kommuner och landstingskommuner fick lämna skulle lämnas till SIDA, Röda Korset, Rädda Barnen, Lutherhjälpen eller något av FN:s biståndsorgan.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionerna 1975:126, 1975:2048 och 1975:2092,
2. med bifall till propositionen 1975:84 och med avslag på motionen 1975:2093 anta förslaget till lag om rätt för kommun och landstingskommun att lämna internationell katastrofhjälp.

Reservation hade avgivits av herr Björck i Nässjö (m) och fru Jacobsson (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av propositionen 1975:84 och med bifall till motionen 1975:2093 anta förslag till lag om rätt för kommun och landstingskommun att lämna internationell katastrofhjälp med av reservanterna föreslagen lydelse.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! I princip råder enighet om att kommuner och landsting skall få använda sitt överskottsmaterial som bistånd till u-länder och katastrofdrabbade länder. Även om det från moderat håll har funnits vissa betänkligheter mot detta har vi anslutit oss till tanken att material av det här slaget skall få användas i humanitär verksamhet. Vi är medvetna om att man här ger sig in på en utvidgning av den kommunala kompetensen som inte är helt invändningsfri, men de skäl som har redovisats tycker vi har varit så pass bärande att vi har böjt oss för dem.

Det innebär dock inte att utformningen av förslaget är invändningsfri. I själva verket finns det på en väsentlig punkt anledning till kritik och avvikande uppfattning. Det gäller formerna för hur hjälpen skall kanaliseras till de mottagande länderna. Enligt propositionen skall kommunerna själva kunna bestämma till vilket land och i vilka former hjälpen skall ges. Detta kan i vissa lägen få besvärliga konsekvenser. Hittills har vi ansett det vara självklart att Sverige utåt har uppträtt enigt och att utrikespolitiken har skötts av statsmakterna, inte av kommunerna. Med det system som propositionen förordar finns det emellertid vissa risker för att det i fortsättningen inte alltid kommer att vara på det sättet.

Kommuner och landsting bör alltså inte bedriva en egen, direkt biståndsverksamhet i den meningen att de själva avgör till vilka länder och i vilka former biståndet skall ges. Det kan knappast vara tillfredsställande att utrikespolitiska debatter uppstår i kommunala församlingar och att utrikespolitiska tvistefrågor görs till kommunala tvistefrågor. Det här är en eventualitet som ju kan uppkomma, om man från olika håll skulle vilja dra in utrikespolitiska frågor i det kommunala arbetet genom att lägga fram förslag som ensidigt eller demonstrativt går ut på att sända material till ett enda land och under vissa speciella förhållanden. Frågor av den naturen bör självfallet vara förbehållna riksdagen.

Men det finns naturligtvis förutom detta andra skäl som väger tyngre. Biståndsverksamhet är ingen enkel sak, om man eftersträvar god effekt av de medel och den materiel som man satsar. Det krävs erfarenhet, kontakter och administrativa resurser. Jag vill särskilt stryka under att just erfarenhet av sådant här arbete är en förutsättning för att hjälpen skall komma de nödlidande till godo. Jag har personlig erfarenhet av detta efter ett antal år i biståndsutbildningsnämnden, den statliga institution som sysslar med sådana här frågor. Där noterar man relativt snart att de här frågorna ingalunda är så okomplicerade som somliga ibland vill göra gällande. Vissa former av katastrofhjälp får oftast inte särskilt goda effekter i praktiken, även om viljan och ambitionen är goda. Det krävs specialkunskaper och möjligheter att omedelbart sätta in de tillgängliga resurserna för att hjälpen i det här avseendet skall få någon effekt.

Det kan naturligtvis, herr talman, inte heller vara rimligt att kommunerna framdeles bygger upp vad man skulle kunna kalla för egna biståndsadministrationer. Särskilt i större kommuner – primär- eller se-

Nr 79

Tisdagen den
13 maj 1975

*Kommunal
biståndsverksamhet*

kundärkommuner – med på sikt en omfattande verksamhet på detta område löper man givetvis risken att få administrationer av det här slaget, därför att det krävs just en sådan erfarenhet som jag nyss har talat om för att hjälpen skall bli av värde. Det viktigaste i detta sammanhang är naturligtvis att hjälpen kommer de hjälpbehövande till godo. Det talar för att hjälpen bör kanaliseras inom de organ som har erfarenhet och särskild sakkunskap på området. I den moderata reservationen, som jag vill yrka bifall till, har vi föreslagit att hjälpen skall kanaliseras till SIDA, till organisationer som tillhör Internationella röda korset eller Internationella rädda barnen-unionen, Lutherska världsförbundets hjälporganisation eller något av FN:s biståndsorgan.

Det här innebär ju, herr talman, på intet sätt att vi från moderat håll skulle vara ute efter att förhindra att hjälp ges. Det är inte det det är fråga om på något sätt, utan det gäller formerna. Det får inte vara på det sättet att hjälpen blir ett politiskt slagträ, och det undviker man genom att använda de här etablerade formerna för biståndsverksamhet, och ingenting hindrar alltså på något sätt att primär- eller sekundärkommuner gör så stora insatser som de skulle vilja göra inom den ram som är uppdragen i propositionen. De organ som vi har räknat upp i vår reservation är de organ i världen som har den största erfarenheten och de största kunskaperna och där det redan i dag finns en samverkan mellan organen i de fall det ena eller det andra organet inte kan täcka det speciella fallet.

Jag vill sluta med att säga att om vi i framtiden skulle få en situation där den kommunala biståndsverksamheten tar sig sådana former att den blir ett politiskt slagträ på så sätt att den används för politiska manifestationer som primärt icke syftar till humanitär hjälp utan har andra syften, ja, då löper man en allvarlig risk för att allmänhetens intresse och positiva inställning till biståndsverksamheten försämras, och då har man i själva verket gjort det svenska biståndet en björntjänst.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Utskottet är enigt i fråga om propositionens förslag till lösning, som innebär att kommunerna och landstingskommunerna ges rätt att lämna internationellt bistånd i form av viss utrustning. Tidigare har i olika sammanhang slagits fast att den offentliga biståndsverksamheten skall vara en statlig och inte en kommunal uppgift. Det har emellertid visat sig att det inom många kommuner och landstingskommuner, särskilt i samband med inträffade katastrofer, finns en stark vilja att genom medverkan i internationell biståndsverksamhet ge uttryck för solidaritet med de drabbade länderna.

I såväl kommunallagarna som rättspraxis har den ståndpunkten upprätthållits att internationell biståndsverksamhet inte varit någon kommunal angelägenhet. Efter det att frågan utretts föreslås nu att kommunerna och landstingskommunerna ges befogenhet att lämna viss internationell katastrofhjälp. Förslaget avser att möjliggöra för kommuner

och landstingskommuner att skänka utrustning, såsom t. ex. sjukvårdsmateriel och vissa arbetsmaskiner. Inte heller i fortsättningen skall kommunerna och landstingskommunerna få lämna bistånd i form av kontanta penninginsatser. Undantag görs dock för pengar som erfordras för att iordningställa och transportera utrustning. Reservanterna vill att det uttryckligen skall föreskrivas "att utrustningsbistånd som avses med lagen skall överlämnas till SIDA, organisation som tillhör Internationella röda korset eller Internationella rädda barnen unionen, Lutherska världsförbundets hjälporganisation eller något av FN:s biståndsorgan".

Utskottsmajoriteten för sin del anser att kommitténs och departementschefens förslag är det bäst avvägda och stöder därför det i det här sammanhanget. Som kommittén och departementschefen uttalar kan det förutsättas att den kommun eller landstingskommun som vill lämna sådan hjälp som medges genom lagförslaget så gott som undantagslöst låter en internationell hjälporganisation förmedla biståndet. Det kan också tänkas uppkomma situationer där en direkt hjälpinsats från kommunens sida framstår som befogad. Ett sådant fall skulle kunna vara om det redan föreligger etablerade förbindelser med en mottagande kommun eller vänort i annat land eller någon annan speciell situation som man inte i dag kan förutse.

Jag tror också att man kan lita på kommunalmäns och -kvinnors goda omdöme, på att de sköter det hela tillfredsställande och lämnar biståndet på ett sådant sätt att det gör största nytta i mottagarlandet. Det finns säkert ingen kommun som själv vill bygga upp en mottagarorganisation, utan i de fall där biståndet inte går genom angivna internationella hjälporganisationer finns det säkerligen lokala kontakter i mottagarlandet, som det går att lita på.

Jag vill, herr talman, med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på reservationen.

Fru EKELUND (c):

Herr talman! Under allmänna motionstiden innevarande år väckte jag tillsammans med herr Korpås i motionen 126 frågan om kyrklig kommuns möjlighet att idka internationell katastrofhjälp. En av anledningarna till motionen var den utredning, SOU 1974:86, där det föreslogs att kommuner och landsting under vissa omständigheter borde kunna få lämna katastrofhjälp, då i huvudsak i form av utrustning och som tjänstebistånd, men även i form av penningmedel avsedda för transport av varor och utrustning samt i viss mån som kostnadsersättning åt personal under kortare tid.

Den nämnda utredningen stannade vid detta i sitt förslag och lämnade alltså den kyrkliga kommunen, församlingen, utanför – utan möjlighet att på samma villkor som primärkommun och landsting deltaga i internationell katastrofhjälpverksamhet.

Vi motionärer ansåg, att primärkommunens och den kyrkliga kommunens kompetens i det här fallet borde överensstämja, vilket de f. n.

gör. Dessutom menade vi, att ett samarbete mellan kommun/landsting och församling i fråga om katastrofhjälp vore både möjligt och önskvärt. Svenska kyrkan torde, genom redan etablerad verksamhet i ett flertal länder, vid katastroftillfällen kunna bistå med exempelvis transporter av sjukvårdsartiklar och annan utrustning som kommuner och landsting genom statens förmedling eller på annat sätt skickar till katastrofdrabbat land. Likaså torde viss personal kunna ställas till förfogande. Detta i förening borde möjliggöra snabb transport och effektiv användning av utrustning och materiel. Men det kostar pengar. Vi motionärer hemställde därför att en kommande proposition måtte föreslå samma kompetens för såväl landsting och primärkommuner som för den kyrkliga kommunen, församlingen. På så sätt skulle församlingen, om den har ekonomiska möjligheter, ej enbart genom kollekt och gåvor kunna bistå katastrofdrabbade länder. Så blev nu inte fallet.

Propositionen följer som bekant utredningen och föreslår, att kommuner och landstingskommuner ges rätt att lämna internationell katastrofhjälp genom att bistå med sjukvårds- eller annan utrustning som kan avvaras. I samband med sådant bistånd får kommunerna och landstingskommunerna enligt förslaget i skälig omfattning bekosta iordningställande och transport av utrustningen samt tillhandahålla och bekosta personal, som behövs för att utrustningen skall kunna tas i bruk. Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 1976. Propositionen är, som framgår av vad jag just citerat, ganska snäv i gränsdragningen då det gäller kommuns och landstings möjlighet att lämna katastrofhjälp.

Personligen anser jag att man i nuläget kan respektera detta med hänsyn till att det är en helt ny form av u-landsbistånd det här är fråga om. Herr Korpås och jag har heller inte nu med anledning av propositionen väckt någon ny motion. Men vi avser att då viss erfarenhet vunnits återkomma i frågan. Och det är vår förhoppning, att om den nya lag, som vi skall besluta om i dag, visar sig fungera tillfredsställande och bli till god hjälp i katastrofdrabbade länder, konstitutionsutskottet i framtiden skall kunna ompröva sitt ställningstagande.

Herr talman! Jag har med anledning av motionen 126 f. n. inget yrkande.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det borde vara en självklar princip när det gäller verksamhet av det här slaget att administrationen och ansvaret skall ligga hos statsmakterna, inte hos kommunerna. Vad som sägs i propositionen är ju att möjligheten att ge bistånd gäller viss materiel som kan avvaras, och jag tycker att det är en rimlig begränsning.

Jag vill ändå understryka att den moderata reservationen på intet sätt hindrar kommuner att visa den internationella solidaritet som det här har talats om; den behandlar ju endast formerna för detta. Där tycker jag att både kommittén och departementschefen ger oss rätt, eftersom det sägs – jag citerar utskottets referat av propositionen – att det kan

förutsättas att man "så gott som undantagslöst låter en internationell hjälporganisation förmedla biståndet". Det är ju ett ganska kraftigt uttalande. De andra aktiviteterna skall alltså gälla endast i mycket speciella situationer. Vi tycker inom moderata samlingspartiet att man skulle ha varit konsekvent fullt ut.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av vad fru Ekelund nyss sade. Här är det fråga om att lämna bistånd i form av viss utrustning och vissa arbetsmaskiner, således inte i form av kontanta medel. De skäl som framförts i propositionen för att kommun och landstingskommun inte skall lämna bistånd i form av kontanta medel har fått stark uppslutning inte bara vid utskottsbehandlingen utan också från flera remissinstanser.

Samma argumentering bör också gälla de kyrkliga organen, såväl församling som kyrklig samfällighet. Eftersom de kyrkliga kommunerna bara i mycket begränsad utsträckning kan antas inneha utrustning som är lämpad för insatser i katastrofsituation och eftersom rent principiella skäl talar mot en allmän befogenhet för andra än staten att lämna bistånd med kontanta medel, finner jag kommitténs och departementschefens förslag i det här sammanhanget såväl som propositionen i dess helhet vara att föredra framför några andra förslag.

Fru EKELUND (c):

Herr talman! Till herr Karlsson i Malung vill jag bara säga att vi motionärer inte i första hand har avsett att man skulle kunna använda penningmedel för bistånd. Vi menar däremot att de kyrkliga kommunerna kan ha personal som kan ställas till förfogande för bl. a. sjukvårdsutrustningens användning. Dessutom kan de på olika ställen i de katastrofdrabbade länderna ha en redan etablerad verksamhet, till vilken man skulle kunna knyta kommuners eller landstings varu- och utrustningsbistånd för att lättare få ut vad man skickar. Givetvis kostar detta pengar, men på detta sätt kunde man ha ett samarbete mellan landstingskommuner, primärkommuner och kyrkliga kommuner.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Björck i Nässjö och fru Jacobsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 79

Tisdagen den
13 maj 1975

Ersättning för skada genom myndighets- ingripande vid djursjukdomar

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 röstar ja.
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Björek i Nässjö och fru Jacobsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björek i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 258
Nej – 42
Avstår – 1

§ 7 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 17 med anledning av propositionen 1975:95 om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar jämte motion

Skatteutskottets betänkande

Nr 23 med anledning av propositionen 1975:56 med förslag till lag om ändring i förordningen (1946:324) om skogsvårdsavgift jämte motioner

Lagutskottets betänkande

Nr 20 med anledning av motion om tidpunkten för skiljedom i anledning av utländskt skiljeavtal m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Ersättning för skada genom myndighetsingripande vid djursjukdomar

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 21 med anledning av motion om ersättning för skada till följd av myndighets ingripande mot spridning av djursjukdomar.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 21 behandlas en motion där jag föreslår att riksdagen hemställer hos regeringen om utredning och förslag till bestämmelser om ersättning för indirekt skada till följd av myndighets ingripande mot spridning av djursjukdomar, alltså ändring av ersättningsgrunder enligt den s. k. epizootilagen. Även om här finns en författning om efter vilka grunder ersättning skall utgå, så gäller dessa

bestämmelser endast för den som direkt drabbas och inte för tredje man. Det finns många exempel på att enskilda personer därigenom kommit att lida en synnerligen kännbar förlust.

Jag citerar några meningar ur utskottsbetänkandet – det är en skrivning där som jag mycket värdesätter:

”Utskottet vill vidare hänvisa till att JO nyligen ifrågasatt, om inte en allmän översyn av de ganska splittrade och svåröverskådliga reglerna om ersättning vid myndighetsingripanden enligt hälsovårdsförfattningarna är påkallad. Därvid bör enligt JO också motsvarande regler i epizootilagen och andra författningar om bekämpande av smittsamma sjukdomar ses över ---. Även utskottet anser det önskvärt att en sådan allmän översyn som åsyftas av JO kommer till stånd i lämpligt sammanhang. Utskottet förutsätter att man då också kommer att beakta de synpunkter som framförts i förevarande motion och de däröver inhämtade remissyttrandena.”

Också jag hoppas verkligen att det nu blir en sådan översyn som JO ifrågasatt och om vilken utskottet skriver att det är önskvärt att den kommer till stånd i lämpligt sammanhang. Det finns – som jag redan har sagt – många exempel på att enskilda personer har blivit skadelidande genom att det inte har funnits möjligheter att få ersättning för indirekt skada i sådana fall som det här gäller.

Utskottet är ju enigt, och jag skall heller inte framställa något särskilt yrkande. Jag hoppas alltså att det påpekande som gjorts av JO liksom utskottets skrivning skall beaktas och att vi så småningom verkligen skall få ett förslag och en ändring i gällande författning.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Lagutskottet har i sitt betänkande nr 21 med anledning av herr Fågelsbos motion inkrävt remissyttrandet, och av dessa framgår att en sådan här utredning måste ske i ett större sammanhang. Det har skadeståndskommittéen sagt. Länsstyrelsen i Malmöhus län och lantbruksstyrelsen – som i övrigt ställer sig tveksam – samt Lantbrukarnas riksförbund anser att det i första hand bör komma till stånd en utredning syftande till att ge de direkt berörda en bättre ersättning.

Som motionären själv framhållit har utskottet emellertid kunnat skriva positivt i detta sammanhang. Men vi vill också framhålla att frågan om ersättning för indirekt skada – dvs. en följdskada som drabbar tredje man – utgör ett komplicerat och omdiskuterat problem inom skadeståndsrätten, och därför har vi menat att det är nödvändigt att göra en sådan här översyn i ett större sammanhang.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet nr 21.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
13 maj 1975

*Viss försöksverk-
samhet inom
lärarutbildningen
m. m.*

Utrikesutskottets betänkande

Nr 6 med anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Cambodjas kungliga nationella enhetsregering, GRUNK.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Viss försöksverksamhet inom lärarutbildningen m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 14 med anledning av propositionen 1975:24 om viss försöksverksamhet inom lärarutbildningen m. m. jämte motioner.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottets förevarande betänkande nr 14 tar upp en del förslag som föranletts av lärarutbildningskommitténs betänkanden från 1972.

Frågan om att ge ettämnesutbildade lärare möjlighet till utbildning och tjänst i ytterligare ett ämne har länge varit diskuterad. Det är därför med tillfredsställelse man nu konstaterar att utskottet föreslår att sådan tvåämnesutbildning skall beredas lärare och blivande lärare i hemkunskap och gymnastik. På förslag från bl. a. folkpartiet har utskottet dessutom beslutat föreslå motsvarande möjligheter i kombination med ämnet slöjd.

Det är en försöksverksamhet det här handlar om. Intresset har dock varit så stort för denna utbildningsform att åtskilliga ettämneslärare har skaffat sig utbildning i ytterligare ett ämne redan innan beslut i frågan fattats. Det har emellertid ibland varit svårt för dessa att utnyttja sådan utbildning, då det inte har funnits lämpliga tjänster avsedda för sådana kombinationer.

Skulle riksdagens beslut om en stund gå i samma riktning som utskottets förslag – vilket väl är att förmoda – är det därför angeläget att kommunerna utnyttjar denna möjlighet till större flexibilitet i utbudet av tjänster som en tvåämnesutbildning i kombination med s. k. LUK-ämnena innebär. Eftersom slöjdämnet i detta avseende har varit föremål för särskilda omsorger från folkpartiets sida är jag angelägen om att särskilt understryka vad utskottet säger på den punkten:

”Inrättande av kombinationstjänst vari ämnet slöjd ingår enligt de i det föregående nämnda bestämmelserna beslutas av skolöverstyrelsen på förslag av skolstyrelse. När det i en kommun finns tillgång på lärare med utbildning i LUK-ämne och annat ämne är det enligt föredragande statsrådet angeläget att skolstyrelse tar initiativ till inrättande av tjänst för sådan lärare. Utskottet vill understryka angelägenheten av att så sker även beträffande ämnet slöjd.”

I utskottets betänkande nämns också frågan om obligatorisk arbetslivserfarenhet som ett led i all lärarutbildning, och utskottet säger sig dela uppfattningen att erfarenhet från arbetslivet är särskilt väsentlig för lärare, eftersom dessa annars aldrig får tillfälle att lära känna andra arbetsplatser än skolan. Det är inte min avsikt att polemisera mot detta uttalande, även om jag håller för troligt att de flesta ungdomar i dag under sin studietid längre eller kortare perioder ägnar sig åt yrkesverksamhet av olika slag för att få hjälp att finansiera sina studier. Detta gäller säkerligen också blivande lärare. Däremot tror jag att det ur andra aspekter är angeläget att lärare får kontakt med arbetslivet i större utsträckning än vad som nu i regel är fallet. Eleverna skall förberedas för yrkeslivets krav så som de möter dem, inte som deras lärare mötte dem under sin utbildningstid, som kanske ligger 20, 30 eller 40 år tillbaka i tiden.

Andra kontakter med arbetslivet bör vara möjliga än de en lärare kan få under sin utbildningstid. Därför bör, som jag också har framfört i ett särskilt yttrande fogat till utskottets betänkande, lärarutbildningsutredningen ges i uppdrag att förutsättningslöst pröva på vilket sätt man skall göra det möjligt för lärarna att erhålla erfarenhet från andra områden av arbetslivet än skolan.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 14, som nu är föremål för ställningstagande behandlar viss försöksverksamhet inom lärarutbildningen. Det är ett mycket kortfattat betänkande, och utskottet är helt enigt. Detta gör att jag som utskottets talesman kan fatta mig mycket kort. Dessutom är tiden på dygnet ytterligare ett skäl för mig att fatta mig kort.

Man kan tycka att det kom ut ganska litet av lärarutbildningskommitténs arbete när man ser vad som föreslås i utskottets betänkande. Särskilt gäller detta kanske för den som i likhet med mig har varit ledamot av lärarutbildningskommittén. Därför finns det anledning att med några ord beröra kommitténs förslag.

Några av de viktigaste punkterna i kommitténs huvudbetänkande, som kom i slutet av 1972, var följande. Man skulle inrätta två- eller treämneskombinationer mellan vad man tidigare kallade övningsämnen, dvs. slöjd, teckning eller gymnastik, och ett eller två andra ämnen som man tidigare kallade läroämnen. Man skulle också införa ett års obligatorisk arbetslivserfarenhet för lärare före tillträde till den praktisk-pedagogiska utbildningen. Det skulle också införas en lärarinriktad yrkesförberedelse på åtta veckor parallellt med ämnesstudierna, fördelad på olika perioder. Vidare föreslog kommittén att man skulle utbilda lärarutbildarna – det är inte minst viktigt kanske.

På grund av den kritik som framfördes vid remissbehandlingen, bl. a.

Tisdagen den
13 maj 1975

*Viss försöksverk-
samhet inom
lärarutbildningen
m. m.*

emot att man nu på en gång skulle införa tvåämnesutbildning och två-ämnestjänster som enda alternativ, samt på grund av förändringarna i lärarnas arbetsmarknad, var regeringen inte beredd att biträda lärarutbildningskommitténs förslag i dess helhet. Förslaget från regeringen innebär i stället, som framgått av betänkandet, att man nu inrättar en försöksverksamhet enligt lärarutbildningskommitténs modell i ett begränsat antal ämnen; det är gymnastik, kostkunskap samt miljö- och konsumentkunskap.

Ett skäl för detta ämnesval är att det är lättast att kombinera dessa ämnen med studier i andra ämnen med hänsyn bl. a. till förkunskapskraven och utbildningstiden. Utskottet har tillstyrkt propositionen i dessa avseenden, men just när det gäller ämnesvalen har utskottet gjort ett tillägg med ämnet slöjd. Utskottet anser nämligen att det är värdefullt att man i försöksverksamheten också får erfarenhet av ett ämne som inte är lika lätt att förena med studier i andra ämnen.

Lärarutbildningskommitténs förslag om obligatorisk arbetslivserfarenhet för lärarna är regeringen inte heller beredd att nu föra fram. Men här anmäler statsrådet att hon avser att återkomma till regeringen med förslag att genom tilläggsdirektiv till 1974 års lärarutbildningsutredning låta denna utredning pröva frågan om obligatorisk arbetslivserfarenhet i all lärarutbildning.

Utskottet har här, som nämnts, en positiv skrivning, där utskottet säger att det är särskilt väsentligt för lärare att ha erfarenhet från arbetslivet, eftersom de annars aldrig får tillfälle att lära känna några andra arbetsplatser än skolans. Utskottet delar statsrådets uppfattning att lärarutbildningskommittén anfört tungt vägande skäl när man föreslagit obligatorisk arbetslivserfarenhet.

Det är just i anslutning till denna punkt som vi har två särskilda yttranden, ett från moderaterna och ett från folkpartiet. Det finns ingen anledning för mig att gå in på dem. Fröken Hörlén sade att hon inte hade någon anledning att polemisera mot utskottet på denna punkt. Och det ger inte mig någon anledning att ta upp den speciellt.

När man tittar hastigt på vad som nu föreslagits tycker man, som jag sade i början att det är ganska litet som kommit ut av lärarutbildningskommitténs förslag. Men då skall man göra följande tillägg: Det kursplanearbete som lärarutbildningskommittén utförde har redan i en hel del fall vunnit gehör och alltså, kan man säga, varit till praktisk nytta i det fortsatta arbetet. Vidare skall lärarutbildningskommitténs förslag om obligatorisk arbetslivserfarenhet genom tilläggsdirektiv prövas av 1974 års lärarutbildningsutredning. Där finns, kan man säga, en ny chans att lärarutbildningskommitténs förslag realiseras, fast i ett större sammanhang, nämligen för hela lärarutbildningsområdet. Det kan ju vara en vinst.

Vidare skall 1974 års lärarutbildningsutredning enligt uttalande i propositionen behandla även de utbildningar som redan utretts av lärarutbildningskommittén. De kommer då också som helhet in i ett nytt

sammanhang och kan bli föremål för en totalbedömning tillsammans med de andra lärarutbildningarna, som lärarutbildningskommittén inte hade att behandla. En hel del av lärarutbildningskommitténs arbete kan på detta sätt faktiskt nyttiggöras genom att förslagen förs över i en ny utredning, nämligen 1974 års lärarutbildningsutredning.

Herr talman! Jag har avslutningsvis velat nämna detta, därför att det kanske visar att lärarutbildningskommitténs förslag kan få en betydelse i det fortsatta utredningsarbetet om lärarutbildningen, trots att det steg man nu tar inte är särskilt stort jämfört med lärarutbildningskommitténs ursprungliga förslag såsom det framställs i dess betänkande.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! De båda föregående talarna har något kommenterat utskottets uttalande om obligatorisk arbetslivserfarenhet för lärare. Jag skall också, i anslutning till det särskilda yttrandet av fru Sundberg och mig och mot bakgrund av vad som nyss blivit sagt, säga ett par ord om vår syn på det här obligatoriet.

Saken är inte så enkel som man ibland vill göra den genom ett ja till ett obligatorium, liksom skulle man därigenom med ett slags trollmedel skapa bättre lärare än vi nu har. Det vore verkligen väl, om lärarutbildningsproblemen skulle vara så enkla!

Frågan om s. k. arbetslivserfarenhet för ett obligatoriskt – observera: *obligatoriskt* – led i all lärarutbildning är förvisso något som måste prövas mycket noga och då också i relation till andra yrkesutbildningar än enbart läraryrket. Det rör sig nämligen inte om yrkespraktik i mera inskränkt bemärkelse – då vore det ju inte någon större nyhet i samband med yrkesutbildningen – utan det handlar om vilken ospecificerad arbetslivserfarenhet som helst utan någon direkt eller indirekt anknytning till den kommande yrkesverksamheten.

Att en sådan erfarenhet kan ha, och förmodligen också i någon utsträckning har, sin betydelse för en kommande yrkesutövning framgångsrika genomförande skall inte förnekas. Den kan givetvis också ges ett visst meritvärde. Men därifrån är steget ganska långt till att uppställa allmän arbetslivserfarenhet – det är ju det som skymtar i utskottsuttalandet här – som ett behörighetskrav för inträde till lärarutbildning eller som villkor för erhållande av lärartjänst. Då är vi i svenskt utbildningsväsen inne på helt nya eller åtminstone ganska nya vägar, som tål att betänkas inte minst ur prejudikatssynpunkt. Varför skulle just blivande lärare vara så helt renons på kunskap om andra arbetsplatser än sin egen och livet och miljön där? Och varför just ett obligatorium? Vi har redan tillräckligt med obligatorier i våra utbildningsgångar.

Detta måste som sagt övervägas och för och emot prövas i den nu arbetande lärarutbildningsutredningen, innan ställning tas och några bindande utfästelser görs av utbildningsutskottet. Det är det som fru Sund-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Viss försöksverk-
samhet inom
lärarutbildningen
m. m.*

berg och jag uttalar i vårt särskilda yttrande.

Utbildningsutskottets uttalande i betänkandet ligger, tycker jag, bra nära en för tidig bindning till ett obligatorium då det sägs att "erfarenhet från arbetslivet är särskilt väsentlig för lärare, eftersom dessa annars aldrig får tillfälle att lära känna andra arbetsplatser än skolan." Det är mot det som vi har formulerat vårt särskilda yttrande.

Och vad är det f. ö., kan man reflektera vidare, som säger att lärare aldrig får tillfälle att lära känna andra arbetsplatser än den egna, alltså skolan? Många blivande lärare har lärt känna olika arbetsförhållanden redan som gymnastiser. T. o. m. så långt tillbaka som på 1930- och 1940-talen skedde det, då min generation förberedde sig för pedagogyrket – utan obligatorium. Att blivande lärare på något sätt utan tvång skulle vara predestinerade till en större obekantskap med samhällslivet i stort än andra yrkeskategorier synes närmast vara en väl odlad myt, ägnad att bädda för obligatorisk arbetslivserfarenhet som ett led i all lärarutbildning.

Jag har ingenting emot, utan jag ser det t. o. m. som positivt, att man har yrkeserfarenhet från så många arbetslivsområden som möjligt vilket yrke man än till slut fastnar för och blir bunden till. Detta gäller också för lärare. Men låt oss se på saken med eftertanke och utan förutfattade meningar och inte bara skapa ett obligatorium för *en* yrkeskategori!

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 11 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkande nr 6 och konstitutionsutskottets betänkande nr 14 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt näringsutskottets betänkande nr 26 sättas sist.

§ 12 Kammaren atskildes kl. 22.51.

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert